

Mapa de Patrimoni Cultural de la Pobla de Lillet

Redacció

Sara Simon Vilardaga

Juny 2010

Ajuntament de la Pobla de Lillet



Diputació
Barcelona

Àrea de Cultura

MAPA DEL PATRIMONI CULTURAL DE LA POBLA DE LILLET



Sara Simon Vilardaga

ÍNDEX

1.-PRESENTACIÓ.....	4
2.- METODOLOGIA.....	5
2.1.- Les fases del treball.....	5
2.1.1.-Recopilació prèvia de dades (Fase 1).....	6
2.1.2.- Treball de camp (Fase 2).....	7
2.1.3.- Treball de gabinet (Fase 3).....	8
2.2.-Fonts consultades.....	9
2.2.1.-Fonts bibliogràfiques	9
2.2.2.-Arxius públics i privats, i altres fonts.....	9
2.2.3.-Cartografia.....	10
2.2.4.- Informació oral.....	11
2.2.5.-L'observació directa.....	12
2.3.-Descripció de la fitxa del mapa de l'OPC.....	12
2.4.-Criteris de selecció.....	13
3.-MARC D'INTERVENCIÓ GENERAL.....	15
3.1.-Marc geogràfic.....	15
3.2.-Marc històric.....	25
3.3.-Toponímia.....	30
3.4.-L'escut.....	31
4.-ANÀLISI DEL PATRIMONI CULTURAL	33
4.1.-Elements fitxats	
4.1.1.-Anàlisi de la informació recollida a les fitxes.....	58
4.1.2.-Patrimoni immoble.....	58
4.1.3.-Patrimoni moble.....	60
4.1.4.-Patrimoni documental.....	61
4.1.5.-Patrimoni immaterial.....	63
4.1.6.-Patrimoni natural.....	64
4.1.7.-Altres dades estadístiques dels elements fitxats....	65

4.2.-Elements no fitxats.....	67
4.2.1.-Llistat dels elements no fitxats.....	68
4.2.2.-Descripció general els elements no fitxats.....	73
4.2.3.-Personatges il·lustres i entitats.....	75
5.-DIAGNOSI DEL PATRIMONI CULTURAL.....	78
5.1.-Estat legal del Patrimoni.....	78
5.2.-Intervencions sobre el patrimoni.....	83
5.3.-Equipaments i activitats patrimonials.....	87
5.4.-Estructura del patrimoni cultural de la Pobla de Lillet.....	89
7.-BIBLIOGRAFIA.....	108

1.- PRESENTACIÓ (Crèdits, agraïments, dates de realització)

El present treball ha estat realitzat a petició de l'Ajuntament de la Pobla de Lillet i ha comptat amb el suport i el finançament de l'Oficina de Patrimoni Cultural (OPC) de la Diputació de Barcelona. Les bases per a la seva realització van ser acordades en el conveni subscrit per ambdues administracions, en el marc del programa de Mapes del Patrimoni Local que gestiona l'OPC. Ha estat realitzat per la historiadora Sara Simon Vilardaga, i ha comptat amb la col·laboració de l'Ajuntament de la Pobla de Lillet, qui ha posat els mitjans tècnics i humans necessaris per a la seva elaboració. En aquest sentit, mostrar un especial agraïment a totes aquelles persones que configuren el consistori local, des de la mateixa Alcaldessa la Sra. Carme Rosell, la regidora de Cultura, la Sra. Aurora Cardona, el regidor d'Esports i Turisme i primer tinent d'Alcalde, el Sr. Abel Garcia, junt amb la resta de l'equip de govern, també a l'arquitecte municipal, Josep Maria Claret, i al conjunt de personal administratiu que treballa a l'Ajuntament, entre els que vull destacar la gran col·laboració i ajuda de la Carme Puig i la Maria Ribera, i molt especialment del Josep Maria Casals, qui ha proporcionat una gran col·laboració en qualsevol tema que afectés tant a documentació del consistori o com a gran coneixedor del municipi. També cal fer una referència molt especial a Olga Bretcha, per tot el temps, dedicació i interès que ha tingut en el transcurs d'elaboració del mapa.

En el mateix sentit, cal fer menció explícita de diverses persones que han estat de gran ajuda, tant per la seva col·laboració com per l'interès mostrat pel present treball. Un especial agraïment a Eduard Pujals, qui a més de permetre'm l'accés i consulta del seu arxiu fotogràfic, m'ha proporcionat moltes dades, històries, anècdotes, informació sobre indrets d'interès del municipi, així com de persones amb qui contactar, i per tot el temps que m'ha dedicat. En el mateix sentit he d'esmentar als germans Pere i Lluís Boixader, ja que la consulta del seu fons, així com la seva gran col·laboració especialment en la localització de determinats llocs d'interès, m'ha estat de gran ajuda. Mereix també una cita especial, en Joan Saus, per la seva important col·laboració en portar-me a visitar l'ampli conjunt mines, així com pel relat d'anècdotes i fets. Cal fer un esment especial, també a Ernest Sitges, per la seva col·laboració, ajuda i interès.

Destacar també la col·laboració d'un ampli grup de persones: Cinto de Cal Xaró, Cal Martinet, la Falgars i el Joan de Ieits, el Josep de Santa Eugènia, Ramon Burniol, els del Bruc, els llogaters de Montclús de Dalt, el Sergi i la Sandra de la Casanova, el Joan

Cortina de les Uncies, en Josep Cosp de Montverdor, i el Josep Barnola de la teuleria de Montverdor, els del Tinar i els del Prat, Albert Armenteras, i Xavier Armenteras, entre d'altres. Un agraïment molt especial a totes i cadascuna de les persones que m'han obert les portes de casa seva, que m'han permès veure les parets i/o altres elements de les seves cases, i que m'han dedicat part del seu temps a explicar-me fets, vivències, records,...

També he d'agrair l'especial col·laboració de persones a les quals he consultat per qüestions concretes, com a Josep Carreras i Balaguer i Josep Farguell i Magnet, de Berga, per la informació referent a jaciments arqueològics; a Pere Barniol, de Berga, per la informació del jaciment paleontològic; a Ramon Coromines, de Berga, pel pou de gel, i a Jordi Puntas. A més d'un agraïment molt sentit a Violant Bonet, Jaume i Bruno Pascual.

Aquest Mapa del Patrimoni Cultural de la Pobla de Lillet ha estat realitzat durant el període comprès entre gener i desembre de 2009.

2.- METODOLOGIA

En aquest capítol s'exposarà la metodologia que s'ha seguit en la realització de l'inventari i en l'elaboració de la present memòria. L'apartat s'inicia amb una breu descripció de la fitxa de registre utilitzada, concretament el model proporcionat per l'OPC de la Diputació de Barcelona, que ja ha estat aplicat als inventaris d'altres poblacions de la província. En aquest mateix bloc s'expliquen els criteris de selecció amb els que s'ha elaborat el llistat inicial d'elements a inventariar. Un segon apartat exposa les diferents fases del treball realitzat i el seu desenvolupament cronològic, des de l'elaboració del mencionat llistat fins a la redacció de l'informe final. Finalment, es dedica un darrer bloc a donar a conèixer les fonts i arxius consultats durant la recerca efectuada.

2.1.- Les fases del treball

La realització del mapa del patrimoni cultural s'ha desenvolupat en tres fases principals:

- Fase 1: Recopilació prèvia de dades, bàsicament a partir de la bibliografia existent, i definició del llistat d'elements a fitxar.

- Fase 2: Realització del treball de camp, basat en la localització i visita a cadascun dels elements, recollida de dades (documentals, orals, etcètera) i registre fotogràfic per a la posterior elaboració de les fitxes.
- Fase 3: Treball de gabinet, en el que s'han contrastat les dades proporcionades pel treball de camp amb la documentació existent; introducció de la informació a la base de dades i redacció de la memòria final.

Cronològicament, cadascuna de les fases mencionades s'ha desenvolupat en les següents etapes:

2.1.1.- Recopilació prèvia de dades (Fase 1)

a) Buidat bibliogràfic i consulta de documentació oficial de diversa índole, com ara la Carta Arqueològica de la Generalitat de Catalunya, Inventari de Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya, Inventari del Patrimoni Industrial de la Generalitat, Normes Subsidiàries de planejament urbanístic de la Pobla de Lillet, llistats de Béns d'Interès Local.

Altres tipus de documentació consultada ha estat proporcionada pel propi Ajuntament de la Pobla de Lillet incorporar-ho a la fase tres, buidatge d'informació de l'arxiu de l'ajuntament i a la segona recollida d'informació oral.

El buidatge de la bibliografia existent es va realitzar sobretot a la Biblioteca Ramon Vinyes i Cluet de Berga, que disposa d'un ampli fons local, a més del préstec de llibres provinents d'altres biblioteques de la província de Barcelona. També es va comptar amb la possibilitat de consulta de bibliografia existent en mans de particulars, així com la consulta de fons del propi ajuntament.

b) Definició del llistat de possibles elements fixables. L'elaboració d'aquesta relació, posteriorment es va consensuar amb els membres de l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona i amb els membres del consistori de la Pobla de Lillet.

Tot i la necessitat de disposar d'una llista definida sobre la qual desenvolupar el treball de camp, aquesta relació no es va considerar definitivament tancada fins que no es finalitzà la segona fase de l'inventari, ja que durant aquesta s'han identificat nous elements inventariables, alhora que d'altres s'han eliminat per diferents raons que explicarem més endavant.

c) Definició de l'estratègia a seguir en el desenvolupament del treball de camp pròpiament dit. Es va proposar una realització d'aquesta fase en dues etapes diferenciades, la primera de les quals es desenvoluparia en el nucli urbà, i la segona etapa es centraria en la localització, visita i inspecció dels elements patrimonials situats fora del nucli urbà, bàsicament l'arquitectura rural, masies, els jaciments arqueològics, els elements naturals i les mines. De tota manera el calendari pensat va haver de ser modificat per les condicions climàtiques adverses, comportat una segmentació diferenciada de la desitjada inicialment.

d) Es van intentar establir (no sempre amb èxit) els primers contactes amb les persones que podien proporcionar informació útil per a la realització de les fitxes, com ara tècnics de les diferents regidories municipals i altres institucions, responsables d'entitats culturals, erudits locals, propietaris de masies, d'edificis i de fons documentals diversos i amb el rector de la parròquia, entre d'altres.

2.1.2.- Treball de camp (Fase 2)

a) El treball de camp pròpiament dit es va desenvolupar entre els mesos de febrer i de principis d'octubre, tot i que el gran gruix de visites es va dur a terme entre mitjans d'abril i finals de juny. A l'inici del treball de camp, com ja s'ha citat, els condicionants meteorològics, bàsicament la neu, va forçar modificar el planejament pensat. D'altra banda, en el decurs dels darrers mesos s'han fet les visites a les mines, i altres visites puntuals, generalment, a elements de nova inclusió o visites posposades per raons alienes. Cada jornada es preparava anticipadament, amb un estudi previ de la cartografia de la zona, per tal de conèixer amb la màxima exactitud possible la ubicació dels elements a inventariar; també s'intentava valorar la possibilitat de localitzar altres elements no fitxats en les immediacions del sector a visitar.

b) La recollida de dades, es basava lògicament en la localització i la inspecció de cadascun dels elements inclosos al llistat prèviament elaborat. La tasca més important era l'observació directa dels elements, amb la recollida de notes per tal de realitzar posteriorment una descripció el més acurada possible. Pel que fa a les masies, en diversos casos no ha estat possible accedir als seus interiors.

c) Igualment es va portar a terme el registre fotogràfic dels elements inventariats, així com la presa de coordenades UTM i de l'altitud sobre el nivell del mar.

2.1.3.-Treball de gabinet (Fase 3)

a) El treball de gabinet s'ha centrat en la realització de les fitxes dels elements inventariats. Aquesta tasca s'anava desenvolupant de manera paral·lela al treball de camp, fet que ha permès detectar errors i mancances en la recollida de dades que, tal vegada, podien comportar una segona visita a l'element fixat. Al mateix temps s'anava actualitzant el llistat inicial, a mida que s'identificaven nous elements fitxables o bé es desestimava la realització d'algunes fitxes per diferents motius.

b) Les dades proporcionades per l'observació directa i per l'aportació puntual de col·laboradors es contrastaven i ampliaven amb la historiografia existent; també es complementaven amb altres inventaris, fet que permetia corregir alguns errors i mancances. A més es completava amb informació obtinguda als arxius, bàsicament l'Arxiu Municipal, l'Arxiu Comarcal i el registre de la propietat.

c) S'han elaborat uns llistats dels elements "no fitxats" que s'adjunten a la present memòria i que inclouen elements fora del nucli, i d'altres que no presenten suficient entitat patrimonial o mancats d'informació com per a ser inclosos en l'inventari.

d) Una altra etapa important d'aquesta fase ha estat la recopilació de les diferents informacions sol·licitades per la fitxa model, l'obtenció de les quals no depenia estrictament de la realització del treball de camp (relacions existents entre els elements fitxats, comprovació de coordenades UTM, legislació de protecció, etcètera.).

e) Un cop finalitzada la introducció de les informacions pertinents en la base de dades, es va procedir a l'associació del material fotogràfic referent a cada fitxa i, en alguns casos, dels plànols topogràfics d'ubicació dels elements.

f) Després de la revisió definitiva del conjunt de fitxes realitzades es va abordar la darrera etapa del treball de gabinet, que va consistir en la redacció de la present memòria.

2.2.- Fonts consultades.

En l'elaboració del mapa s'han utilitzat diferents tipologies de fonts: bibliogràfica, arxius públics i privats, cartogràfica, informació oral, i observació directa.

2.2.1.-Fonts bibliogràfiques.

Una part molt important de la recerca bibliogràfica ha estat realitzada a la Biblioteca Ramon Vinyes i Cluet de Berga, que compta amb un ampli fons local; entre les obres consultades s'ha de recordar també el buidatge de les publicacions periòdiques comarcals que són una important font d'informació d'àmbit local, és el cas de L'Erol, el Vilatà, i el setmanari berguedà del diari Regió7, entre d'altres. Paral·lelament també s'ha dut a terme un buidatge de la bibliografia facilitada per l'Ajuntament de la Pobla de Lillet, així com altres obres consultades al fons bibliogràfic de l'Arxiu Comarcal del Berguedà i d'altres publicacions facilitades per particulars.

2.2.2.- Arxius públics i privats, i altres fonts.

En aquest cas s'ha recopilat informació procedent dels següents arxius:

- Arxiu Municipal de la Pobla de Lillet
- Arxiu Comarcal del Berguedà
- Arxiu de l'Àmbit de Recerques del Berguedà
- Arxiu fotogràfic Luigi de Berga
- Arxiu del Registre de la Propietat de Berga
- Arxiu particular Eduard Pujals (sobretot fons d'imatges)
- Arxiu particular germans Boixader (sobretot fons d'imatges)
- Arxiu particular Albert Armenteras

A més també s'han fet consultes a l'Arxiu Parroquial de Santa Maria de Lillet, l'Arxiu Diocesà de Solsona, l'Arxiu particular de Josep Carreras i Balaguer, el Museu Comarcal de Manresa, el Museu Comarcal de Berga, i Fons fotogràfic Salvany de la Biblioteca de Catalunya.

Altres consultes a incloure en aquest apartat serien els inventaris consultats i utilitzats:

- Inventari del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya (IPAC), municipi de la Pobla de Lillet.
- Inventari del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic de Catalunya (o Carta Arqueològica del Servei d'Arqueologia), municipi de la Pobla de Lillet.
- Inventari del Patrimoni Industrial (Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya, Generalitat de Catalunya) (IPIC). No hi ha elements inventariats.
- Arxiu del Servei de Patrimoni Arquitectònic de la Diputació de Barcelona (SPAL).
- Inventari dels camins ramaders del Berguedà (Grup de Defensa de la Natura del Berguedà)

2.2.3.- Cartografia

Per la realització del mapa s'ha consultat i utilitzat diversa cartografia entre la qual cal esmentar:

- Mapa i guia excursionista Catllaràs-Picancel, editorial Alpina, edició 2007-2008. E/1:25.000.
- Mapa i guia excursionista Montgrony-Fonts del Llobregat, Parc Natural Cadí-Moixeró, editorial Alpina, edició 2002. E/1:25.000.
- Mapa Comarcal de Catalunya: El Berguedà, Institut Cartogràfic de Catalunya, edició 1994. E/1:50.000.
- Mapa Topogràfic Nacional de España, 255-III: La Pobla de Lillet. Ministerio de Fomento, Instituto Geogràfic Nacional. Centro Nacional de Información Geogràfica (CNIG), edició 2001. E/1:25.000.
- Mapa Topogràfic Nacional de España, 255-IV: Gombren. Ministerio de Fomento, Instituto Geogràfic Nacional. Centro Nacional de Información Geogràfica (CNIG), edició 2001. E/1:25.000.
- Fulls 1:5.000, de l'Institut Cartogràfic de Catalunya. Consulta per internet a través de la web: www.icc.cat
- També s'ha utilitzat el sistema d'informació territorial municipal, conegut com Sitmun, consulta per internet a l'adreça: <http://sitmun.diba.cat/sitmun/indice.htm> en la versió d'accés restringit.

2.2.4.- Informació oral

Un treball d'aquestes característiques comporta un ampli recull de dades procedents d'informació oral. Entre les moltes persones que han proporcionat la seva col·laboració en facilitar informació referent a elements patrimonials i/o a altres dades d'interès per a la realització del mapa, hem de destacar especialment a les següents persones:

- Carme Rosell, Alcaldessa
- Abel Garcia, primer tinent d'Alcalde, regidor d'esports i turisme
- Aurora Cardona, regidora de cultura
- Josep M^a Casals, treballador de l'ajuntament
- Carme Puig, administrativa de l'ajuntament
- Maria Ribera, administrativa de l'Ajuntament
- Josep Pons, administratiu de l'Ajuntament
- Josep M^a Claret, arquitecte municipal
- Roger Orriols, arquitecte municipal
- Àngel Torné, policia local
- Eduard Pujals
- Pere i Lluís Boixader
- Ernest Sitges, pastor de la Pobla de Lillet
- Xavier Pedrals, arxiver de l'Arxiu Comarcal del Berguedà
- Albert Rumbo, arxiver
- Jordi Puntas
- Josep Noguera, historiador
- Josep Carreras i Balaguer
- Pere Barniol, del Museu de Berga
- Alba Perarnau, directora del Museu
- Ramon Coromines
- Albert Galera, arxiver de l'Arxiu de Cardona
- Francesc Vilà, director Museu Comarcal de Manresa
- Mn. Josep Tuneu, rector de la parròquia de la Pobla de Lillet
- Mn. de la parròquia de Guardiola
- Gemma Roma, directora de l'Oficina de Turisme
- Olga Bretcha, tècnica l'Oficina de Turisme de la Pobla de Lillet
- Joan Saus

-Joan Cortina, cisteller de la Pobla de Lillet

-Josep Casanova, de Santa Eugènia,

-Sergi Tossas

-Albert Armenteras,

A més de totes les persones citades, cal recordar que han proporcionat informació un gran nombre molt més extens de poblatans i poblatanes, entre les quals cal comptar a totes i cadascuna de les persones que han permès la visita a les seves cases, i evidentment als arxius particulars.

2.2.5.- *L'observació directa.*

L'observació directa constitueix una de les eines bàsiques per a la realització del mapa, ja que ens permet la realització acurada de la descripció dels diferents elements que són fitxats, poden contrastar les dades recollides, tant publicades com orals, amb l'element objecte d'anàlisi. De fet, en general, és l'observació directa el que permet que en determinats casos es decideixi no fitxar un element.

2.3.- Descripció de la fitxa del mapa de l'OPC

Tal i com s'ha dit anteriorment, la fitxa emprada per a realitzar el Mapa del Patrimoni Cultural del municipi de La Pobla de Lillet ha estat dissenyada per l'Oficina de Patrimoni Cultural de la Diputació de Barcelona i constitueix un model de referència aplicat en el conjunt de mapes que promou aquesta institució. De fet, la fitxa es gestiona mitjançant la base de dades *Microsoft Office Acces*, a través d'una aplicació que ha estat igualment dissenyada per l'OPC, on el mapa rep el darrer tractament per tal d'assolir el format final de consulta.

Pel que fa al contingut de la fitxa cal destacar la seva gran versalitat i la variabilitat dels seus camps; no debades, es tracta d'un instrument útil per a registrar informació relativa a categories de patrimoni diverses i força complexes. En general, existeixen alguns camps obligatoris, altres són tancats –i disposen d'una llista desplegable amb les opcions definides per l'OPC- i també hi figuren camps il·limitats on l'autor de la fitxa pot redactar el contingut a la seva conveniència.

Els elements fixats poden classificar-se en cinc àmbits generals i en diverses tipologies, que són els següents:

ÀMBIT	1.PATRIMONI IMMOBLE	2.PATRIMONI MOBLE	3.PATRIMONI DOCUMENTAL	4.PATRIMONI IMMATERIAL	5.PATRIMONI NATURAL
TIPOLOGIA	1.1.- Edificis	2.1.- Elements urbans	3.1.- Fons d'imatges	4.1.- Manifestacions	5.1.- Zones d'interès natural
	1.2.- Conjunts arquitectònics	2.2.- Objectes	3.2.- Fons documentals	4.2.- Tècniques artesanals	5.2.- Espècimens
	1.3.- Elements arquitectònics	2.3.- Col·leccions	3.3.- Fons bibliogràfics	4.3.- Tradició oral	
	1.4.- Jaciments arqueològics			4.4.- Música i dansa	
	1.5.- Obra civil			4.5.- Costumari	

En el resultat final, cada fitxa es veu reflectida en un plànol d'ubicació, on a través d'una simbologia específica en podem identificar l'àmbit de correspondència; a més cada fitxa va associada a unes fotografies de l'element en qüestió.

2.4.- Criteris de selecció

Els criteris de selecció emprats són els que es defineixen al "Plec de condicions tècniques per a la realització de mapes del patrimoni cultural. Novembre 2.008", establert per l'OPC de la Diputació de Barcelona. L'objecte principal és la recollida exhaustiva de dades del patrimoni cultural i natural de la Poble de Lillet. Així, en la selecció de les fitxes que componen el mapa s'ha procurat aplegar el màxim nombre d'elements definidors dels trets característics del terme municipal incloent-hi tots aquells que poden tenir un valor patrimonial històric o de diferenciació del lloc, i que en conjunt aporten una visió global del patrimoni local. I des del punt de vista concret de cada element, s'ha procurat obtenir-ne la informació necessària per valorar-lo en la seva individualitat i en el conjunt del territori; sempre tenint en compte que en ocasions les dades queden acotades a la pròpia informació disponible i de les possibilitats reals de recollir-ne dades.

Cal anotar que no s'han fitxat tots els elements detectats sinó que s'ha fet una selecció seguint els criteris següents:

-Tots aquells elements patrimonials que ja estan contemplats en altres inventaris, bàsicament els que ha realitzat la Generalitat de Catalunya; és el cas de l'Inventari de Patrimoni Arquitectònic (18 elements) i l'Inventari del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic de Catalunya (4 elements). Evidentment s'han inclòs tots aquells elements que ja tenen alguna figura de protecció, és el cas del BCIN i dels BCIL, que tant figuren al inventaris citats anteriorment com al Catàleg Municipal (Annex I) de les Normes de Planejament Urbanístic; també s'hi ha inclòs els elements que a les NNSS estan inclosos com Edificis, obres i espais verds a conservar (Annex II). Òbviament també s'ha inclòs la Serra del Catllaràs com a element natural protegit pel Pla d'Espais d'Interès Natural.

-S'han fitxat els elements immobles, mobles o naturals destacables per singularitat històrica, artística, etnològica, identitària, o simbòlica. En aquest aspecte s'ha seleccionat i inventariat un nombre molt elevat de masies existents al terme municipal, prenent-se com a base el llistat de Masies que conforma l'Annex III de les NNSS, i tenint en compte que és una tipologia de bé immoble característica del terme.

-Aquells fons documentals o fotogràfics amb un fons històric important individualment i/o per al conjunt del municipi, i als que se'ns ha facilitat l'accés.

-Aquelles manifestacions festives, tradicions o tècniques artesanals que es consideren representatives i identificadores del municipi.

Així, doncs, com a figures fitxades s'han inclòs els elements més representatius del municipi i que ofereixen una visió del conjunt del patrimoni local. Tot i això, hi ha un seguit d'altres elements no fitxats que s'inclouen en l'apartat 4.2, i que per diverses raons com per exemple que potser tenen poca significació, s'han incorporat en aquest apartat esmentat. Cal anotar, que tot i ser elements no fitxats, són elements que no per això deixen de formar part del patrimoni del municipi, i se'ls ha de continuar tenint presents en el conjunt de patrimoni cultural poblatà. De fet per això, el mapa és una eina integrada per diferents parts, entre les que la més destacada i visible, són les fitxes, però també cal prendre en consideració l'apartat de la memòria. De fet estem davant un estudi plantejat com una eina oberta, i així s'ha de contemplar, ja que noves investigacions, altres valoracions, etcètera, poden suposar l'enriquiment d'aquest estudi. També s'ha de valorar en el mateix sentit, pel que fa a les perspectives patrimonials que

conté el treball, ja que cal considerar-lo com a punt de partida per afavorir la recerca i la gestió del patrimoni, tot generant sinergies que el posin en valor i que paral·lelament en suposin un millor aprofundiment, que es reflecteixi en la seva ampliació i conseqüent evolució.

3.- MARC D'INTERVENCIÓ GENERAL

3.1.- Marc geogràfic

El municipi de la Pobla de Lillet està situat al nord-est de la comarca del Berguedà, a la part inicial de la vall del riu Llobregat, que neix al municipi veí de Castellar de N'Hug; formant part de l'àmbit denominat com a Alt Berguedà, i limitant amb la comarca del Ripollès. El municipi té una extensió 51,32 km². Limita al nord amb Castellar de N'Hug; a l'est amb Gombrèn (Ripollès) i Sant Jaume de Frontanyà; al sud amb Les Lloses (Ripollès) i Castell de l'Areny; al sud-oest amb Sant Julià de Cerdanyola i a l'oest i nord-oest amb Guardiola de Berguedà. El nucli urbà està situat aproximadament a la zona central de la meitat nord del terme, a la vall que conforma el riu Llobregat i just on se li uneix el riu Arija (i també amb la confluència del Regatell), és una zona on la vall s'eixampla i té un desnivell menys acusat. El poble està situat a una alçada mitjana de 843 metres sobre el nivell del mar, i està s'estén a costat i costat del riu, aprofitant les àrees més planeres que ofereixen en aquesta zona els vessants de les valls fluvials, enmig del relleu accidentat de la zona.

El municipi de la Pobla de Lillet es troba dins l'àrea del Pre-pirineu, tot i que queda proper a les primeres formacions del Pirineu. És un municipi marcat per un relleu accidentat, determinat en gran mesura per les valls fluvials que el creuen i modelen. D'una banda, la vall més important, la del riu Llobregat, que entra al terme en sentit nord-sud, per després (a la zona del nucli) prendre la direcció est-oest; d'altra banda la vall de l'Arija, que circula en sentit est-oest, desembocant al Llobregat dins en el nucli urbà; aquesta vall a més fa de frontera amb la comarca del Ripollès. També al Llobregat i dins el nucli urbà, hi desemboca el riu Regatell, aquest conforma una vall en direcció sud-nord molt escarpada però de menor cabal que les dues anteriors. Són moltes altres les valls que recorren pel municipi, algunes ben destacables, com la del Roquerol, la de la Sois, etc, i moltes d'altres de menors, però en conjunt força abruptes, de torrents i rieres que desemboquen al Llobregat, l'Arija i Regatell. La gran quantitat de rius, rieres i torrents, fa palès el paper destacat que ha tingut l'aigua en el desenvolupament del municipi ja des d'origen de la fundació del poble.

Tal com són nombroses les valls, també són moltes i destacables les muntanyes del municipi. Al nord-oest, i a tramuntana de la vall del Llobregat destaca la Serra del Puig (Puig Sacalm 1221m); al costat nord-est i també a tramuntana, en aquest cas, de la vall de l'Arija, la carena de Comes, Les Roques del Bruc (1399), la carena de Carbonells, el Tossal de Sant Eloi (1441m); i al sud d'aquestes dues valls on s'estén la més extensa gran àrea muntanyosa del municipi, quasi la totalitat d'aquest ampli territori pertany a la Serra del Catllaràs, declarada zona protegida com a Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN) el 1992. En podem destacar la serra de Falgars, aquesta suposa l'entrada a l'àrea natural més important del municipi, la citada Serra del Catllaràs (i de la que en parlarem més endavant), amb un dels pics més importants el Pedró del Pla de l'Orri (1765 m.) al Serrat de Corró, situat al límit sud del terme municipal afrontant amb Castell de l'Areny. Algunes de les muntanyes més destacables d'aquesta àrea són la Roca de la Lluna (1494), les Roques d'Arderiu (1586 m), Roc de la Mare de Déu o Roca del Joc (1615 m), la Roca Forcada (1544 i 1539 m), la Tossa de Montclús (1464 m), entre molts d'altres.

El Catllaràs

Es tracta d'un massís pre-pirinenc situat a l'Alt Berguedà, al sud de la serra de Cadí-Moixeró, entre el mantell del Pedraforca i el mantell de Vallfogona. A més de la Pobla de Lillet -municipi que hi té una major extensió- comprèn territoris dels municipis berguedans de Castell de l'Areny, Guardiola de Berguedà, la Nou de Berguedà, Sant Julià de Cerdanyola i Vilada, i del municipi de les Llosses, a la comarca del Ripollès.

Està conformat per relleus calcaris mesozoics i eocens característics del Pre-pirineu oriental, tot i que part de la zona central i l'oriental hi predominen els gresos i els conglomerats -sediments detrítics eocens i paleocens-, amb un altiplà a la carena i un clar contrast entre els vessants sud molt abruptes i els vessants nord molt més suaus. Presenta una gran variabilitat d'altituds en una extensió més aviat petita, fet que n'afavoreix la seva diversitat.

La seva inclusió com a espai protegit ve donada per la seva estructura geomorfològica i per l'existència de determinats elements d'interès biològic. La vegetació és la típica de les àrees del prepirineu, amb alzinars, rouredes i pinedes a les solanes, i com element molt destacable una important extensió de fageda amb boix a les obagues. Entre les àmplies extensions d'arbredes es localitzen alguns plans que conformen prats similars als prats subalpins. Entre els elements d'interès biològic més destacables i peculiars

trobem la flor de neu (*Leontopodium alpinum*), una espècie poc comuna al país i que està protegida per la legislació de Catalunya. També es destaca l'existència d'unes comunitats rupícoles pròpies de la muntanya mitjana calcària (*Saxifragion mediae*), que conformen un grup d'espècies relictual.

El fet de ser una àrea de contacte i pas entre les muntanyes pirinenques i les zones de caràcter més mediterrani en determina una molt àmplia i variada fauna. D'entre les que podem destacar el cérvol, i altres més comuns com el porc senglar, el teixó, la guilla, etcètera, a més d'un ampli repertori d'aus; i com a espècies amb menys presència, la marta i el gall fer.

La Climatologia

El clima de la Pobla de Lillet és del tipus mediterrani de muntanya, amb hiverns freds, amb diverses nevades i sobretot fortes glaçades, i estius suaus, determinat sobretot per la pròpia ubicació a la zona prepirinenca i per restar envoltada d'altres muntanyes, moltes de les quals estan cobertes de neu una part important de l'any. En general les temperatures són fresques, amb una mitjana anual que oscil·la entre els 12 i 14 graus centígrads, i una pluviositat variable amb una mitjana entre els 600 i els 700 ml.

Comunicacions

La configuració geogràfica de la Pobla de Lillet, emplaçada en el creuament de dues importants valls fluvials, enmig d'un territori muntanyenc caracteritzat per desnivells constants, ha afavorit que les principals vies de comunicació circulin per les dues principals valls. D'una banda el contacte amb el sud s'ha produït històricament sobretot en sentit est-oest, tot i que també hi ha altres xarxes de camins nord-sud. Així, la comunicació cap el sud s'ha realitzat a través del camí que provinent de Berga circula a redós del Llobregat (eix nord-sud) i que en entrar al terme municipal poblatà pren el sentit oest-est, seguint el curs del riu. En el centre urbà, conflueixen diversos camins, paral·lelament a la confluència de la vall del Llobregat i l'Arija, també trobem la continuïtat del camí de Berga cap al nord, seguint el Llobregat, cap Castellar de N'Hug i després continuar cap a creuar el Pirineu per diferents opcions i entrar a la Cerdanya. En el nucli hi ha l'opció de continuar l'eix est-oest que des del nucli cap a llevant circula seguint part de la vall de l'Arija, via de comunicació cap al Ripollès a través de Coll de Merolla, amb altres connexions prou importants com és la que a l'alçada del monestir pren la vall del torrent de la Sois i té continuïtat en sentit Sant Jaume de Frontanyà i la

vall de Merlès. A més d'aquestes vies, cal esmentar el contacte a través del Catllaràs d'altres vies complementàries a l'eix principal i que també suposaren un via de comunicació en sentit nord-sud, prou utilitzat com a via ramadera i de xarxa entre les poblacions situades en aquest entorn.

Tradicionalment el trànsit per aquests camins ha estat a peu i/o a bast depenen dels casos; així, els eixos de comunicació tant de Vic com de Barcelona permetien el trànsit a bast. A principis de segle XX les petites empreses de la Pobla van veure la necessitat d'organitzar un transport diari sobretot amb Ripoll, la qual el permetia enllaçar amb el pas del tren; aquest transport suposava entre quinze i setze hores diàries de trajecte total, entre anada i tornada, i el feien muls de Cal Magre, cal Farreró, ca l'Escaleta, cal Ventura, cal Vilarrasa i cal Comparativa, entre altres. Joan Bartés, el Comperativa, va emprendre la tasca d'eixamplar camins, construir palanques i pontarrons per compte propi per tal de permetre el trànsit amb carros, fet que es produí a finals del 1.902, suposant una important efemèride pel poble.

Paral·lelament s'estava fent l'explanació de la carretera de Guardiola; aquesta s'aprofità per la companyia Asland (la qual estava construint la fàbrica de ciment al Clot del Moro, i requeria d'una millora de les comunicacions i per tant del transport tant per transportar la matèria primera pel funcionament de la fàbrica, el carbó, com per donar sortida al producte resultant, el ciment) per la construcció del ferrocarril. Inicialment s'instal·laren uns rails que eren emprats per vagonetes tirades per força animal. La primera màquina de vapor circulà el 1904. L'Estat autoritzà el 1910 la construcció del ferrocarril secundari entre Guardiola i Castellar de N'Hug, però amb la condició que funcionés també com a transport de viatgers. La inauguració definitiva es produïa el 1914.

Quedava pendent que es projectés un bon enllaç entre la carretera de Guardiola i la de Ripoll, fins al moment la unió era per l'interior del casc antic, entrant a la plaça de la Vila, cap carrer dels Porxos i plaça del Fort. Aquest fet va implicar que als principis dels anys 10 del segle XX s'enderroquessin les cases del carrer Jussà i plaça del Fort que donaven al Llobregat i que s'escapés el pont vell per tal de fer la unió de les dues vies adoptant el traçat actual.

La clausura del ferrocarril es produïa al 14 d'octubre de 1963, quan va circular l'últim tren.

Demografia. Evolució de la població

Any	1378	1497	1515	1553	1708	1719	1787	1830	1842	1857
Habitants	46 focs	41 focs	44 focs	60 focs	183 cases	644	1326	1475	1287	2146

Any	1860	1877	1887	1900	1910	1920	1930	1936	1940	1950
Habitants	2315	1490	1206	1340	1768	2424	2674	2384	2164	2468

Any	1960	1970	1981	1991	2000	2001	2008
Habitants	2732	2469	1949	1758	1455	1393	1312

(Font: www.idescat.cat ; i IGLÉSIES(1974/1979/1991))

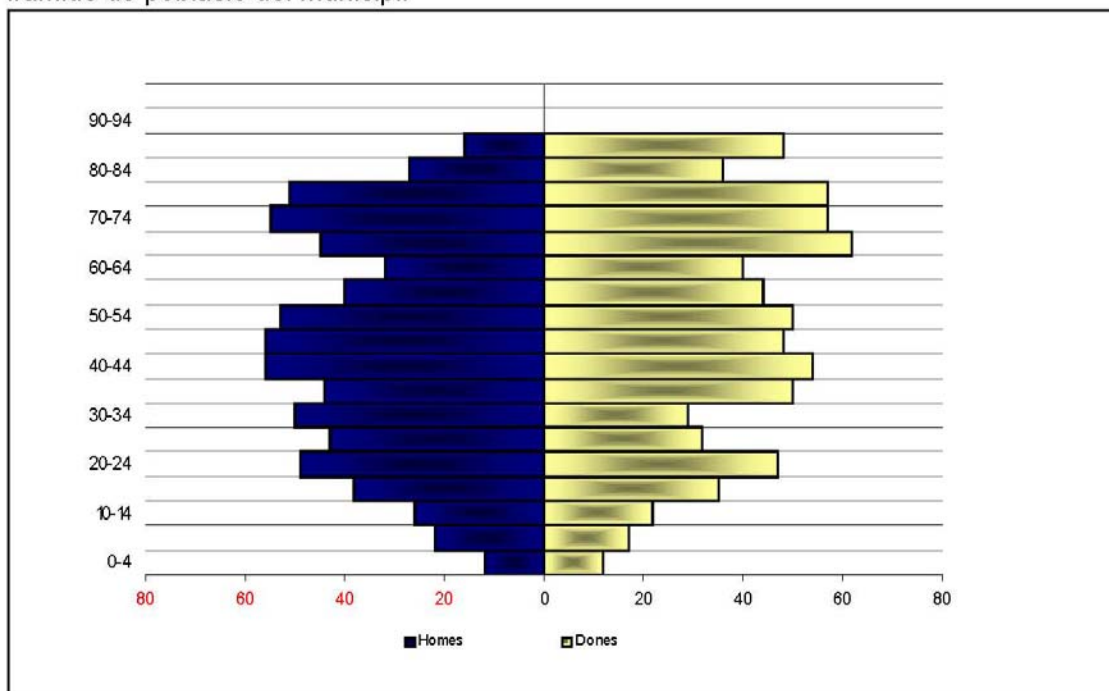
El municipi de la Pobla de Lillet des d'època medieval ha estat distribuït en dos tipus de poblament. D'una banda, el poblament agrupat nascut arran de la concessió de la carta de poblament i franquesa atorgada el 1297 i que amb el pas dels segles ha conformat la vila que coneixem avui dia. I d'altra banda, l'hàbitat dispers evidenciat en un seguit de masies i masoveries repartides per tot el terme municipal, tot i que actualment és un tipus de poblament en procés de disminució, de fet avui dia són molt poques les masies que són ocupades com a primera residència, i malauradament, moltes estan abandonades i algunes en clar procés d'enderroc.

Les primeres dades demogràfiques de les quals tenim constància són els fogatges, consistents en uns recomptes de focs o cases realitzats per ordre de la Corona amb fins recaptatoris. Les dades que proporciona són relatives, ja que no es comptabilitzaven els individus i a més alguns focs podrien no ser-hi representats. De mitja s'utilitza la correspondència de 4,5 habitants per foc. Aquesta font d'informació ens proporciona dades per als segles XIV, XV i XVI. Tot i que en els fogatges no es diferenciïn el conjunt de les diferents parròquies, aquestes són àrees de distribució i organització de la població que històricament han tingut molt de pes. Així, al municipi de la Pobla de Lillet trobem la parròquia de Santa Maria de Lillet; àrea de poblament determinat no únicament per l'existència del monestir sinó també perquè proper al monestir hi ha el castell de Lillet, punt neuràlgic de protecció de la població; de fet, la documentació assenyala que entorn d'aquests dos punts de poder s'hi situava la majoria de la població. Les altres parròquies són Santa Cecília de Riutort i Sant Cristòfol de Vallfogona, aquesta darrera deixà de ser parròquia al segle XIV. Així, en el fogatge de 1497 es

diferència terme de la Pobla (39 focs) i parròquia de Santa Cecília (2 focs). El fogatge de 1553 ja especifica “vila i terme de la Pobla” conjuntament.

Al llarg dels primers segles moderns tenim molt poca informació, però les dades demogràfiques marquen un increment poblacional que es mostra com un creixement lent però continu. Tal i com passa al conjunt del territori comarcal. Les dades més remarcables es produeixen al segle XVIII, amb un creixement generalitzat documentat sobretot entre el 1718 i el 1787; increment resultat de la prosperitat incentivada per l'especialització manufacturera de la llana. Aquest augment fou mantingut tot i que amb fluctuacions fins passat mitjans del segle XIX, arribant a l'important augment experimentat entre el 1842, amb 1287 habitants, passant el 1857 a 2146 habitants. La Pobla arribà a assolir 2315 habitants el 1860. Els registres del cens de 1877 denoten una davallada, també generalitzada, i en conjunt provocada per la crisi en la manufactura tradicional de filats i teixits i que s'havia desenvolupat des de finals XVIII sobretot amb la generalització de les màquines “berguedanes” i per la incidència de la tercera guerra carlina. Aquesta davallada perdurà fins al tombant del segle, quan queda palesa la recuperació que serà progressiva i accentuada passant de 1340 habitants al 1900 a tenir 2674 habitants al cap de 30 anys. Aquest important augment vingué propiciat per la industrialització moderna, amb la posada en marxa de grans fàbriques de filats i teixits de cotó a peu del riu Llobregat (amb pes més específic al baix berguedà) juntament amb l'explotació dels lignits del Catllaràs (i a altres àrees de la comarca) que va afavorir un augment de la població. Durant els anys de la Guerra Civil s'experimentà la primera davallada poblacional del segle. La recuperació posterior a la guerra, arribà al seu punt màxim el 1960, amb un cens de 2732 habitants. A partir d'aquí s'inicià una constant i progressiva pèrdua de població que ha tingut continuïtat fins a l'actualitat, assolint, l'any 2008 una població de 1312 habitants. Actualment la densitat de població és de 25,5 hab/km².

Piràmide de població del municipi:



Dades de la població per a l'any 2000

Font: Diputació de Barcelona.

Creixement de la població:

	2001
Naixements	4,6
Defuncions	14,4
Creixement natural	-9,8
Saldo migratori	-12,1
Creixement total	-21,9

La taxa es refereix a la mitjana anual del període quinquennal 1996-2001

(Font: www.idescat.cat)

Moviment natural de la població:

	Naixements	Defuncions	Matrimonis entre Diferents sexes
2007	5	27	4
2008	6	24	2

(Font: www.idescat.cat)

Estructura de població per grups d'edat:

	2007	2008
0-14 anys	7,2	7,2
15-64 anys	63,1	63,8
65 i més	29,7	29,1
Total	1.322	1.338

(Font: www.idescat.cat)

Padró municipal d'habitants per sexe. Diferents anualitats:

Anys	Homes	Dones	Total
2009	652	660	1.312
2008	663	675	1.338
2000	715	740	1.455
1998	749	778	1.527

(Font: www.idescat.cat)

Població segons el lloc de naixement. Recòmptes:

Any	Catalunya	Berguedà	Altres comarques	Resta Estat	Estranger	Total
2008	1.069	831	238	207	62	1.338
2005	1.104	888	216	215	29	1.348
2000	1.190	1.009	250	250	15	1.455

(Font: www.idescat.cat)

Llars segons el número de persones:

Any	Número de persones (dimensió de la llar)								Total llars
	1	2	3	4	5	6	7	8 o més	
2001	156	161	136	74	19	5	1	0	552
1996	136	182	134	105	23	9	3	0	592
1991	116	195	161	109	42	7	4	1	635

(Font: www.idescat.cat)

Estructura econòmica

La Pobla de Lillet és un municipi caracteritzat per una important extensió de territori ocupada per boscos (4.481 ha el 1999, un 87,31 % de l'extensió total del territori) i pastures. Aquests boscos formats sobretot per extenses i espesses pinedes de pi roig, especialment a l'àrea del Catllaràs, suposen una important activitat d'explotació forestal. A més l'entorn natural ha ofert diferents recursos emprats tradicionalment, com la caça, la pesca, la silvicultura, la producció d'energia hidroelèctrica, entre d'altres.

La tipologia de territori determina que històricament l'agricultura i la ramaderia hagin estat molt vinculades al municipi, essent durant segles una de les principals activitats; cal destacar especialment la ramaderia ovina, incentivada a més, per l'arrelament que tradicionalment han tingut a la vila les manufactures tradicionals de llana. A l'actualitat el sector primari ha perdut molt de pes, essent una activitat principal en comptades masies, i en una empresa dedicada bàsicament a l'horta extensiva sobretot produïnt mongeta tendra i carbassó. De tota manera, en les explotacions agropecuàries en funcionament la seva activitat principal és la ramaderia, essent l'agricultura dedicada sobretot a la producció de farratges i cereal pel bestiar. A l'any 2.001 el municipi comptava amb un volum de 17 explotacions amb un total de 1.039 unitats ramaderes, les més importants 638 unitats ramaderes de bovins, 117 d'ovins i 228 de porcsins.

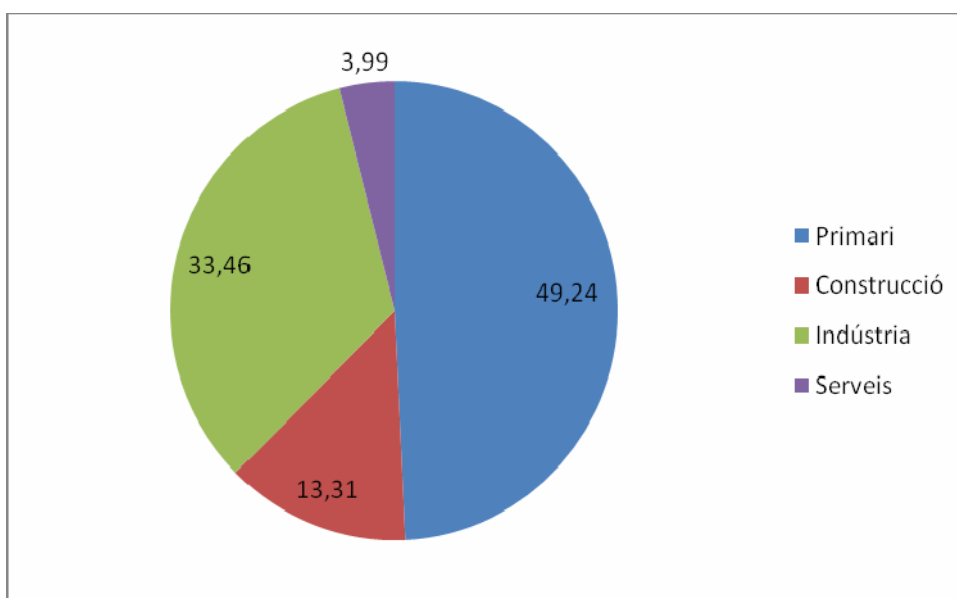
Com ja s'ha apuntat, la Pobla de Lillet ha destacat tradicionalment en l'activitat tèxtil llanera, arribant al segle XVIII a ser la tercera població catalana en aquesta manufactura. Aquest fet contribuï a un important i destacadíssim augment demogràfic. Des de llavors l'activitat tèxtil fou un dels principals motors econòmics del municipi, amb molt de pes també al segle XX, fins que a finals de segle es produïa la coneguda crisi del tèxtil. El 1991 tancava la fàbrica tèxtil més important del municipi, iniciant-se una etapa de ràpida decadència del sector.

Des de principis del segle XX la implantació de la fàbrica de ciment Asland al veí municipi de Castellar de N'Hug, aportà molts llocs de feina a residents a la Pobla sobretot per la seva proximitat. No només va ser el treball a la fàbrica, sinó que en aquest cas també tingué una especial influència perquè suposà posar en explotació les mines de carbó del Catllaràs, passant l'activitat minera, a tenir un pes important dins el municipi. A més, aquesta activitat suposà uns canvis i transformacions en el territori importantíssims, com la construcció de telefèrics, del Xalet del Catllaràs, la posada en funcionament del ferrocarril...

Tot i ser un municipi més aviat petit –en volum de població–, al llarg dels anys, i especialment en el decurs del segle XX, han estat prou variades les activitats econòmiques que s’hi han posat en pràctica, amb més o menys èxit, entre les que podem citar, serradores, fàbrica de xocolata, molins de ciment, explotació de guix, fàbrica de paper, fàbrica de penja-robes, etcètera.

Els darrers anys, sobretot l’última dècada, les activitats més importants han passat a ser les del sector serveis, tot i que la indústria continua tenint molt de pes. Durant uns anys la construcció també ha tingut un augment molt destacat, que a data d’avui es troba en procés de disminució. Actualment dins el sector serveis està prenent un paper molt destacat el sector turístic.

Ocupació per sectors, %



Nombre d’ocupats, any 2.001: 526

(Font: Gran Geografia Comarcal de Catalunya)

Establiments d’empreses i professionals per sectors (%)

Any	Indústria	Construcció	Comerç al detall	Serveis, llevat comerç detall	Professionals i artistes	Total
2002	13,5	14,4	27,9	35,6	8,7	104
2001	11,3	18,9	29,2	33,0	7,5	106

(Font: www.idescat.cat)

3.2.-Marc històric

La Vall de Lilet ha constituït una important via natural de comunicació de la plana vers les altes muntanyes del Pirineu i de pas cap a la veïna Cerdanya. Aquesta característica, determinada per l'existència de les valls del Llobregat i de l'Arija, ha estat clau en la implantació de població en el territori. Tot i que tenim una manca de notícies respecte als períodes anteriors a l'època medieval, les particularitats de l'entorn geogràfic junt amb el fet indicat anteriorment, de ser una important via de comunicació, fa pensar que ens trobem davant d'un lloc de pas que a més degué generar establiments o assentaments de població ja sigui de mode temporal o estacional, fins a estacions d'hàbitat fixes. Recolza aquesta idea les troballes de material del període neolític, com són destrals de pedra, i algun fragment de ceràmica. Referent al període ibèric informacions orals indiquen que s'han localitzat diversos fragments de ceràmica d'aquesta cronologia, i en una zona amb unes característiques bastant prototípiques per a l'existència d'un poblat. Malgrat s'han de valorar de manera relativa per la manca d'estudis, esperem que futures investigacions arqueològiques aportin informacions sobre aquests períodes. D'altra banda, la poca informació i escassos estudis és una constant a la comarca, però encara més accentuada a l'àrea de l'Alt Berguedà.

Els autors llatins Polibi i Titus Livi, parlen d'una tribu, els bergistans, existent a la zona de l'Alt Berguedà, els quals van ser sotmesos per Anníbal durant la coneguda expedició del 218 aC tot dirigint-se cap Itàlia. Aquesta informació ha estat posada en dubte per diferents autors. Mancats de més informació específica és necessari esmentar-la. Tot i les poques dades sobre la romanització en aquestes àrees de l'Alt Berguedà, sempre s'ha cregut que la romanització fou molt feble. Els darrers anys però, han començat a realitzar-se diversos estudis en àrees del Pirineu que assenyalen la possibilitat d'una romanització si més no, més marcada del que es venia creien fins al moment. Haurem d'esperar de moment a que s'ampliï la recerca per anar coneixent millor aquests períodes.

Els primers anys de cristianització, durant el segle V, és l'època de dominació del territori per part dels gots, arribats junt amb altres onades invasores o migratòries des del segle IV. És al llarg del segle cinquè quan l'àrea de la vall de Lilet passà a formar part de la seu diocesana d'Urgell. D'aquests períodes es corresponen alguns topònims d'origen germànic, com Arderiu, o el proper Bastareny, noms arrelats abans de la dominació franca.

A partir del 789 l'Alt Urgell i la Cerdanya passaren al domini franc, i s'organitzaren els primers comtats pirinencs. El comte Borrell va emprendre una forta ofensiva el 798, amb Cardona i Casserres com a places fortes. Així al llarg dels segles VIII i IX es bastiren molts castells com a reforç de la nova frontera, i com a protecció de la població que passà a distribuir-se a l'entorn d'aquests. És en aquest context on podem situar l'origen del castell de Lillet. De fet, el 833 és la data de la primera notícia coneguda del castell de Lillet, "*castro lilieto*", el qual apareix esmentat en l'acta de consagració de l'església de Santa Maria, Sant Pere i Sant Joan de Lillet, per Sisebut II, bisbe d'Urgell. En aquesta acta a més, es refereix a la zona com "l'antic lloc anomenat de Santa Maria", indicant una ocupació continuada del lloc. Cal esmentar que aquest document és un dels més antics conservats a Catalunya i una de les primeres actes de consagració conservades. La consagració de l'església de Santa Maria, junt amb la del monestir de Sant Salvador de la Vedella, al 830, constitueixen els primers signes de consolidació de la repoblació a l'Alt Berguedà i denoten l'existència d'assentaments en el territori. En aquesta època la Vall de Lillet formava part del comtat de la Cerdanya i del bisbat d'Urgell. En aquest marc, gran part de la població es devia agrupar en una àrea propera al castell de Lillet i al monestir de Santa Maria, essent aquest dos punts de poder el nucli neuràlgic de la Vall de Lillet. Cal anotar que la vall constituïa una entitat geogràfica i històrica amb molt de pes, especialment a l'Alt Berguedà, ja que es van emprar com a unitats bàsiques de repoblació junt amb els castells. Al llarg del segle IX es multipliquen les notícies referides a la zona de la Vall de Lillet, es un període en que la família comtal cerdana participa activament en la repoblació, fent donacions de terres i suport al diversos monestirs. Al segle X nombrosos documents confirmen que gran part de la vall de Lillet estava sota jurisdicció d'Emma, abadessa del monestir de Sant Joan de les Abadesses.

Les diverses referències que a finals del segle X trobem de "Lillet superiore" i la carta de privilegis del comte Guillem Ramon de Cerdanya a Santa Maria de Lillet feta el 1086, demostren l'existència d'un nucli de població proper al castell. En aquesta data ja consta una comunitat de monjos i laics al monestir, formant una canònica sota la regla agustiniana. L'any 1100 consta que es va fundà una confraria al monestir de Santa Maria de Lillet, formada per clergues i laics.

La Vall de Lillet, junt amb la de Brocà o Bastareny i Gòsol, es trobaven inscrits dins els límits del comtat de la Cerdanya i directament administrades pels comtes i vescomtes cerdans. Aquest territori era format per les valls geogràfiques i històriques, valls ben

definides que foren utilitzades en el procés de repoblació. La dinastia cerdana va acabar el 1117, moment en que el conjunt de territoris van passar al patrimoni de la casa Comtal de Barcelona.

A principis del segle XII el castell es trobava sota el domini de la família Lillet, la qual era feudatària dels senyors de Mataplana. En un document del 1144 queda demostrat que la nissaga Lillet té el domini i la residència al castell (“*Dna. Guisla castro liletensis*”). Al llarg del segle XII els llinatges dels Lillet i els Pont apareixen esmentats en la documentació referida al castell, però a partir del segle XIII deixen de constar-hi. Els senyors del castell actuen també com a protectors del monestir, fent diverses donacions.

Al 1312 les visites pastorals del bisbat d’Urgell, a través del deganat de Berga, confirmen l’existència de les següents parròquies: Santa Maria de Lillet, Santa Cecília de Riutort, Santa Maria de Falgars, Sant Cristòfol de Vallfogona. És entorn a aquestes que s’organitza l’hàbitat dispers, prenent com a referent identitari la pertinença a una parròquia.

Fins a finals del segle XIII, però sobretot a partir del segle XIV, la tipologia d’hàbitat al municipi era el dispers, a partir d’aquesta època s’inicia una nova forma d’hàbitat a la vall, l’urbà, que es donarà a partir de l’atorgament de carta de privilegis, llibertats i franquesses als habitants de la Poble feta l’any 1297 per part de Ramon d’Urtx i el seu fill Hug de Mataplana. Aquesta nissaga apareix a finals del segle XI al costat dels comtes de Cerdanya, en aquella època tenien la residència a Mataplana (prop de Montgrony). La nova fundació s’emmarca dins l’activitat repobladora dels senyors per tal de fixar nuclis de poblament estratègics dins els seus dominis a fi de reforçar-ne les defenses. El lloc escollit per la construcció de la nova “*populationem et bastidam et fortitudinem*” era un petit turó anomenat el “Pujol”, situat a la confluència dels rius Llobregat i Arija, i a uns dos quilòmetre de l’antic castell de Lillet i de la canònica. La família Mataplana va decidir fixar-hi la residència, fet que aniria en detriment del castell de Lillet, comportant un progressiu abandonament d’aquest.

Probablement el fet que la família Mataplana fixés la seva residència al nucli de la Poble va determinar el ràpid augment i establiment de població a l’indret, testimoniats a través de les nombroses ventes i establiments de solars que es documenten en els successius anys. De tota manera les conseqüències de la pesta a mitjans del segle XIV va fer minvar la població, però les iniciatives per recuperar habitants van continuar. A nivell religiós, l’església parroquial continuava sent l’església de Santa Maria de Lillet,

el monestir; tot i això, l'existència al centre del poble d'una petita capella privada dedicada a Sant Antoni, i la distància amb Santa Maria va fer reduir el nombre de feligresos al monestir. L'església i el monestir però continuaria sent objecte de reformes i ampliacions al llarg del segle XIV, essent consagrada de nou el 1397.

A finals del segle XIV, amb l'episodi de la Guerra dels dos Peres, es van viure moments d'inseguretat, i a nivell local, dins els territoris de les baronies de Pinós i Mataplana va comportar un període d'inestabilitat important. Aquest període de dificultats es va traduir en un reforç de les muralles i de les construccions defensives de les poblacions de la nissaga.

Al segle XV, en el decurs de la guerra civil catalana, els senyors de Pinós (al 1374 la baronia de Mataplana es va vendre a aquest llinatge) es posicionaren al bàndol del rei, fet que provocà que la Poble de Lillet fos assaltada i parcialment incendiada. A partir d'aquesta època les notícies sobre el castell de la Poble comencen a escassejar de manera notable.

Al segle XVII la Poble de Lillet, juntament amb la resta de possessions dels barons de Pinós i Mataplana, van passar a mans dels Ducs d'Alba.

Gràcies a un document del 1715, fet després de la guerra de Successió, podem saber que a la Poble encara es conservava una part important del traçat de les muralles i algunes torres; en el mateix document, s'informa però que el que caldria fer és enderrocar-les.

Passat el segle XVII, després d'un període complicat tant per les epidèmies com per l'esdeveniment de la guerra dels Segadors, s'inicia una època de canvi a tots nivells i al conjunt del territori. Així, al llarg del segle XVIII la Poble de Lillet viu un període de creixement evidenciat en un augment importantíssim de població, manifestat per una especialització en l'activitat manufacturera de la llana, col·locant la Poble de Lillet com al tercer centre de Catalunya en relació a aquesta activitat manufacturera. Aquesta època de bonança i augment demogràfic, queda palès tant en l'àmbit urbà com en el rural. S'inicia una època en que es realitzen moltes ampliacions i millores en les masies, a més de l'increment del volum de terres treballades; i al nucli urbà suposà un creixement urbanístic importantíssim, del qual la mostra més palpable és la construcció del nou i modern barri de les Coromines cap al 1740. En el decurs d'aquest segle també es realitzaren importants obres de reforma a l'església del monestir. També en aquest context s'emmarca la construcció de la nova església de Santa Maria, que s'emplaçà dins del poble, just al centre, en l'espai que havia ocupat la petita capella, en origen castral i privada, dedicada a Sant Antoni. La nova església passà per diverses fases de

construcció i ampliació. Al 1748 s'inaugurà el nou temple com a parròquia sota l'advocació de l'Assumpció de la Verge (passant a substituir l'església del monestir, que fins al moment havia estat la parròquia principal), i al 1784 finalitzaren definitivament les obres de construcció.

Les guerres carlines també provocaren nombroses destrosses en diferents edificis, a més d'altres successos, com és la participació d'un grup de voluntaris poblatans que lluitaren prop de Castellar de N'Hug, i la matança de 25 voluntaris de la Pobla a mans dels carlins a Talaixà, a la Garrotxa.

A finals del segle XIX l'església del monestir va deixar de ser la parròquia titular, adoptant aquesta funció l'església de Santa Maria de la Pobla de Lillet, a dins el nucli urbà.

En el decurs del segle XIX i especialment la primera meitat del segle XX, la Pobla viuria un dels períodes de més creixement econòmic i demogràfic. La implantació de gran quantitat d'indústries i de tipologies prou diverses (molí de xocolata, molins de ciment, fàbriques tèxtils,..) que utilitzaven la força hidràulica com energia de funcionament, va ser cabdal. A inicis de segle XX, la implantació de la fàbrica de ciment Asland, promoguda per Eusebi Güell, al municipi de Castellar de N'Hug, però en una zona molt propera a la Pobla de Lillet, va suposar un revulsiu destacadíssim; la construcció de la fàbrica i seguidament la seva posada en funcionament va tenir repercussió a molts nivells, ja que a més es van posar en explotació gran quantitat de mines de carbó del Catllaràs. Per a la seva explotació es van construir un seguit d'infraestructures com telefèrics i petits ferrocarrils, que degueren suposar també un canvi important en el paisatge. No podem oblidar que a més, en aquest període, i degut a les necessitats de transport per tal de donar sortida al ciment produït a la fàbrica Asland, així com pel transport del carbó, l'empresa va construir el ferrocarril secundari de Guardiola de Berguedà a Castellar de N'Hug (fins la fàbrica), passant per la Pobla, es clar; aquest, a més, va haver de funcionar donant servei públic de transport de viatgers. En aquest context de desenvolupament d'infraestructures vinculades a la fàbrica Asland, s'emmarca la construcció del Xalet del Catllaràs, projecte atribuït a Gaudí, i dels jardins Artigues. Sembla que el primer es va produir per un encàrrec fet per Eusebi Güell a Gaudí. La construcció del Xalet va propiciar que Gaudí visités la Pobla de Lillet, moment en el que sembla que l'empresari tèxtil Joan Artigas degué aprofitar per demanar-li consell per construir un jardí privat, fet que sembla que va comportar

l'elaboració d'uns esbossos per part de Gaudí que degueren ser la base del projecte dels Jardins Artigas o Parc de la Magnèsia.

A principis dels anys deu del segle XX es produí un altre fet de transcendència pel poble, l'enderroc de cases del carrer Jussà i l'escapçat del pont vell, per enllaçar la nova carretera de Guardiola i la de Ribes.

Gran part del segle XX, econòmicament, ha estat marcat per la implantació de diverses fàbriques tèxtils que durant molts anys han estat un dels principals motors econòmics del poble, entre les que hem de destacar la fàbrica de Ca l'Artigas, la fàbrica dels Pujol i la de Cal Costa.

Durant la guerra civil es van produir incendis a diverses fàbriques i també en diversos edificis religiosos, entre els quals al monestir de Santa Maria de Lillet que en suposà l'abandonament definitiu, i altres destrosses a Falgars, a l'església parroquial i a la del Roser o del Pont.

L'any 1963 va deixar de funcionar el ferrocarril.

Entre finals dels anys 80 i 90 es produïa la crisi del tèxtil, de la qual la Pobla no se'n va pas escapar. Des de llavors es troba en un procés de decreixement poblacional.

L'any 2005 es va inaugurar el ferrocarril turístic de l'Alt Llobregat, que circula des de l'estació de l'antic "*empalme*" fins a la fàbrica de ciment del Clot del Moro, fent parada a dins la població i als jardins Artigas. Aquests darrers junt amb el ferrocarril s'han convertit en dos pols turístics que a data d'avui porten una important afluença de visitants a la Pobla de Lillet.

3.3.- Toponímia.

-La Pobla de Lillet: Etimològicament sembla un derivat postverbal de *poblar*. Els topònims que porten el terme "La Pobla" es corresponen amb nuclis de població que van ésser fundats a partir d'una carta de poblament en la qual es concedien certs privilegis; aquesta tipologia de creació de nuclis de nova fundació es va donar al llarg de diversos segles, però especialment entre els segles XIII i XIV, arran de la voluntat i interès d'uns senyors de fixar població en punts estratègics del seu territori. En el cas de la Pobla de Lillet aquesta va ésser fundada arran de la carta de poblament atorgada el 1297.

Pel que fa a Lillet, es consideren dues opcions. L'una seria la que procediria del llatí *lilietum*, referint-se a "*camp de lliris*"; l'altra opció seria la que es creu que Lillet és

perquè s'aglutinà *l'illet* (=l'illot), arran d'observar l'indret on està bastida la població, que és una mena d'illot dins el Llobregat. Tal i com el mateix Alcover-Moll indica, aquesta darrera opció no és una opinió fàcilment acceptable, i d'altra banda, Joan Coromines tant sols esmenta la primera opció. La forma *lilietum* ja es troba documentalment a partir del segle IX, i la forma conjunta La Pobla de Lillet, és a partir de la seva fundació (el 1297) o sigui que apareix documentalment a partir del segle XIV en endavant.

-Falgars: Aquest topònim apareix freqüentment escrit en la forma *Falgàs*. Etimològicament tant sols s'indica que conforma el plural de *falgar*, mot que es refereix a falguerar, zona o lloc amb moltes falgueres.

-Montclús: Etimològicament deriva del llatí *monte cluso*, que tal i com diu el nom es refereix a muntanya closa, tancada. La primera referència documental la trobem a l'any 1100.

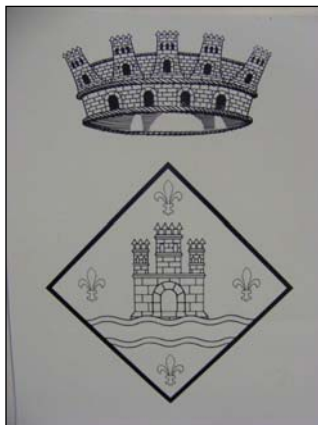
-Riutort: Aquest topònim es correspon amb el nom d'un afluent del riu Llobregat que circula de nord a sud, i es localitza a l'extrem nord-oest del municipi. Dóna també nom a aquest indret, ja que l'ermita Santa Cecília de Riutort n'adopta el topònim, fet que determinà que la zona que era administrada per aquesta parròquia s'anomeni també Riutort. Etimològicament es correspon amb la grafia aglutinada de *riu tort*, o sigui riu tortuós, amb giragonses. Aquest riu és conegut amb dos topònims, la part superior que es correspon amb el tram inicial i que circula pel terme municipal de Guardiola de Berguedà se l'anomena riu Gavarrós, adoptant el nom de la propera parròquia i llogarret de Sant Genís de Gavarrós, situat prop del seu origen. En entrar dins el terme municipal el riu adopta el topònim riutort, essent curiosament, el tram més regular del riu.

-Vallfogona: Aquest topònim es refereix a l'àmplia àrea que conforma la mateixa vall de Vallfogona, al mig de la qual discorre el torrent del mateix nom, a més també el podem associar a tota aquella àrea que va ser administrada per la parròquia de Sant Cristòfol de Vallfogona. El topònim apareix en documents ja a finals del segle X, el 985, en l'acta de consagració de la mateixa església de Sant Cristòfol de Vallfogona. Etimològicament prové del llatí *valle fecunda*, la grafia derivada seria la forma aglutinada dels dos mots, i el significat és el corresponent a vall fèril.

3.4.- L'escut.

A l'Arxiu Municipal de la Pobla de Lillet consta un plec de documentació relacionada amb l'escut del municipi (caixa 844). Així, l'any 1981 l'Ajuntament de la Pobla de

Lillet va sol·licitar un informe a la Direcció General per tal de conèixer quin era l'autèntic escut del municipi. A la petició s'hi adjuntà documentació amb impressió dels diversos segells que constava que s'havien utilitzat per part de la institució. La Direcció General d'Administració Local va encarregar a l'heraldista Sr. Armand de Fluvià un estudi sobre el possible escut. En aquest informe hi ha un anàlisi dels diferents segells utilitzats per l'Ajuntament, els que el propi consistori havia aportat en la petició d'informe, junt amb d'altres localitzats per l'heraldista. Com a conclusió de l'estudi el Sr. Armand de Fluvià aportà una proposta d'escut per la Pobla de Lillet, consistent en un escut caironat d'atzur, un castell obert d'or sostingut a la superior de 2 cintes onades d'argent formant dos rius, i acompanyat de 4 flors de lis d'argent, 1 al cap, 2 als costats i 1 a la punta, i per timbre una corona mural de vila. Es correspon amb la següent



imatge:

Sembla però que l'Ajuntament no es va decidir a adoptar aquest escut, ja que en data d'avui s'ha continuat utilitzant el que ja llavors s'emprava i que en la informació consta que s'utilitzava des del 1976, i que es reproduïx a sota. Es tracta d'una representació de la vila emmurallada amb el riu a sota, del qual surt una gran mà que agafa les muralles. Informacions orals indiquen que la forma final d'aquest escut es va realitzar en motiu de la construcció del nou ajuntament als anys 60, de fet a la façana hi podem veure l'escut representat; segons Armand de Fluvià la representació d'aquest escut és en base al segell emprat entre el 1936-1939.



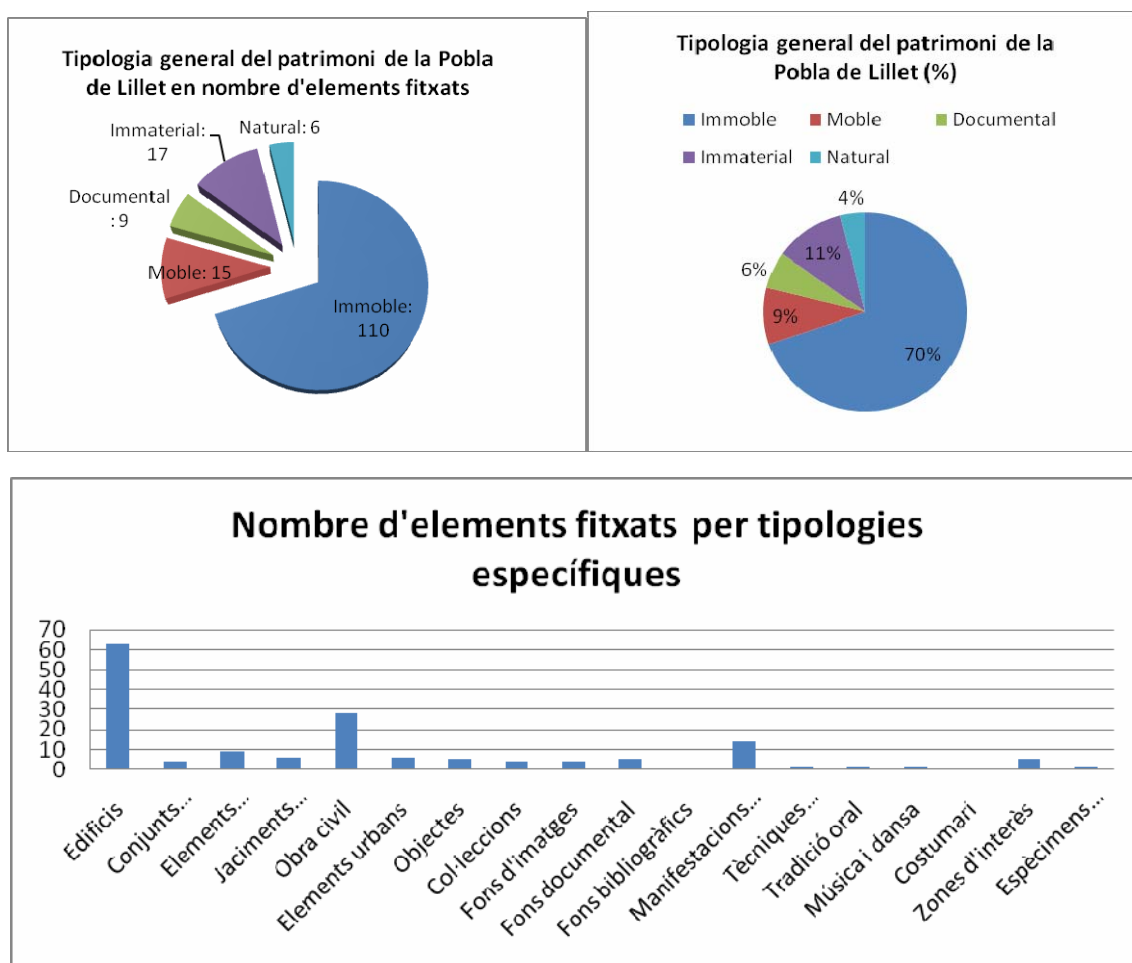
4.- ANÀLISI PATRIMONI CULTURAL

4.1.- Elements fitxats

El present treball ha permès fitxar un total de 153 elements que formen part del conjunt patrimonial del municipi. Els diferents elements són els que apareixen en els següents llistats, seguint diferents criteris de classificació.

- Llistat per numeració
- Llistat per denominació
- Llistat per tipologia

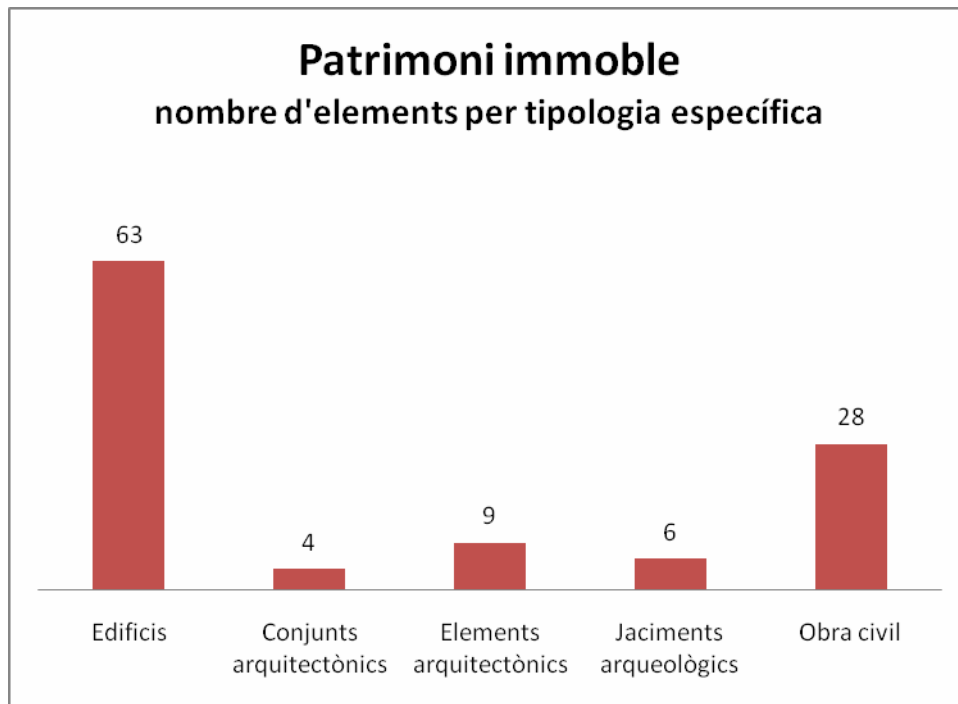
4.1.1.- Anàlisi de la informació recollida a les fitxes.



Com es pot observar a la gràfica superior, en el terme municipal de la Poble de Lillet, hi ha un clar predomini del patrimoni immoble, amb un destacat 70% que es correspon a 110 elements, dels quals els dos subgrups més rellevants són, primer de tot, els edificis, i en segon lloc, l'obra civil. També és remarcable la important presència d'elements de patrimoni immaterial amb un 11%, i dels quals el gruix important es correspon a les manifestacions festives.

4.1.2.- Patrimoni immoble

Com s'ha comentat, el grup de patrimoni immoble és el que presenta un nombre més elevat d'elements fixats. En aquest sentit el total d'elements és de 110, dels quals els edificis en són la tipologia específica amb més entrades. Aquesta característica es deu al

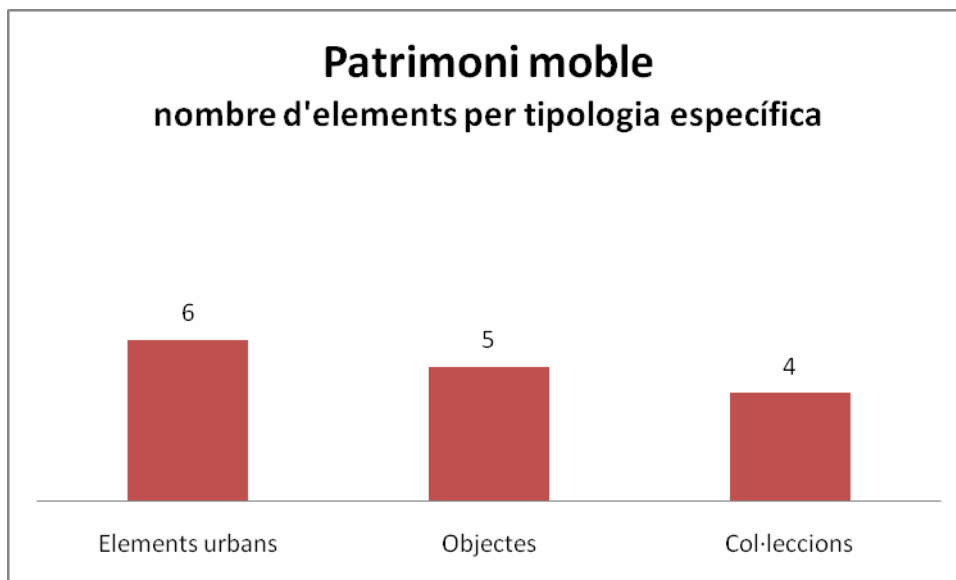


fet que el municipi, a més del nucli urbà, compta amb un extens territori en el qual s'hi distribueixen un nombre important de masies disseminades pel seu terme; aquest fet i la peculiaritat d'aquesta tipologia d'edificacions, que fa que siguin considerades un element particularment destacable, i com a conseqüència, ésser inclòs com element fixat, significant un total 36 entrades de masies fora del nucli urbà. S'ha de recordar que a més, moltes de les masies que es troben en aquest terme estant abandonades i algunes ja en important procés d'enrunament, fet que li atorga més sentit a la inclusió de cadascuna d'elles, si més no totes aquelles amb característiques més destacables i de les quals s'ha pogut obtenir un mínim d'informació. Pel que fa a conjunts arquitectònics hem d'esmentar que tot i la poca quantitat d'elements inclosos, en concret 4, es tracta d'elements molt significatius; dos dels quals són BCIN, el monestir de Santa Maria de Lillet i les restes del recinte emmurallat, i un BCIL, el Santuari de Falgars. L'altre és el barri de les Coromines, un conjunt molt destacable degut a que presenta unes característiques particulars que el fan molt interessant, ja que es tracta d'un barri planificat i construït a mitjans de segle XVIII seguint uns paràmetres considerats moderns per l'època i encara més en una zona del Pre-Pirineu.

Pel que fa a l'obra civil, ens trobem davant d'una tipologia que inclou una gran quantitat d'elements, gran part dels quals es poden agrupar bàsicament a dos subgrups, el principal és un ampli conjunt de mines disperses pel municipi, especialment a la zona del Catllaràs, i que conformen el gran gruix d'aquesta tipologia. La inclusió d'aquestes s'ha fet per diversos motius, el principal és perquè són el reflex d'una de les activitats

econòmiques principals del municipi durant una etapa del segle XX, també per les destacades transformacions que comportà a l'entorn natural del municipi, i perquè és un conjunt que val la pena que quedi registrat degut a la seva ràpida i fràgil perdurabilitat en el territori. Són unes quantes ja, les diverses mines que avui dia són pràcticament irreconeixibles. No és envà tampoc tenir-les ben referenciades ja que a la vegada suposen també un patrimoni que podria ser revaloritzat, i per altra costat, totalment contrari, pel fet que la seva gradual destrucció provoca certs canvis en l'entorn, enfonsaments de les boca-mines, despreniments a l'interior de les galeries, efectes que també cal tenir presents. El conjunt de mines existents al municipi junt amb les diverses fàbriques, especialment les tèxtils, conformen el testimoni del patrimoni industrial que va caracteritzar la vida del municipi durant part del segle XIX i XX. El segon subgrup a destacar dins l'obra civil són els ponts, ja que ens trobem en un municipi amb destacada presència de rius i torrents que el creuen, els més importants el Llobregat i l'Arija, i que ha determinat la construcció al llarg dels anys de diversos ponts, més encara quan el nucli urbà es troba emplaçat en el creuament d'aquests dos rius més importants.

4.1.3.- Patrimoni moble



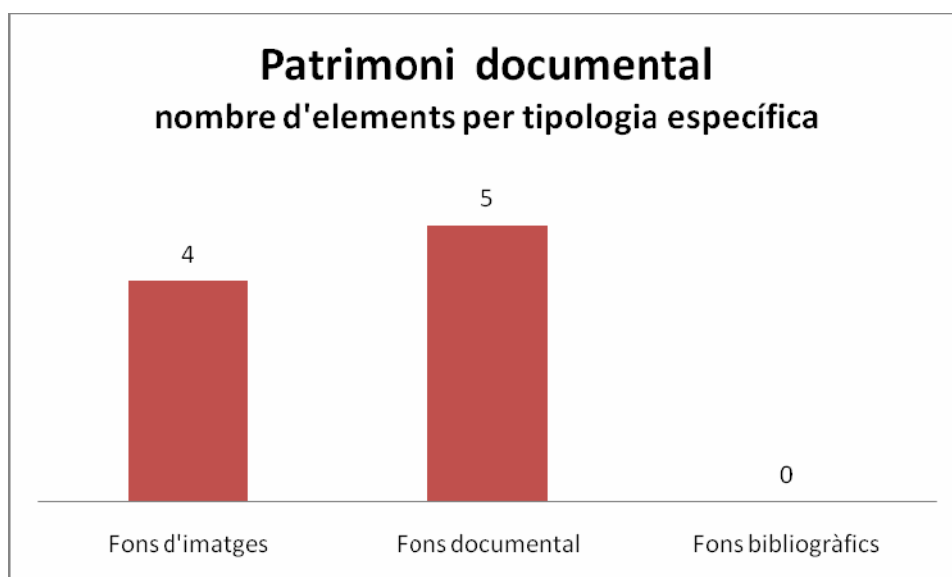
El grup d'elements mobles està format per un total de 15 registres. Dins aquesta tipologia trobem el subgrup d'elements urbans format per 6 entrades, 4 de les quals es corresponen a fonts urbanes i dos monuments commemoratius, el monument a Eusebi Güell i Bacigalupi i el Mural del 700 aniversari de la carta de poblament i franqueses. En referència a les fonts, cal dir que la Pobla de Lillet compta amb un ampli nombre de

fonts dins el nucli urbà i que es tracta d'un element considerat a conservar dins les normes subsidiàries; s'han escollit i destacat les que mostren unes característiques més peculiars o distintives, es tracta d'aquelles fonts que presenten una estructura arquitectònica específica formada per un dipòsit d'acumulació d'aigua i un frontal diferenciat on s'hi localitza la font pròpiament i en algunes una petita capella (com la de Sant Isidre i la de Sant Roc).

Altres entrades a considerar són els objectes (5 entrades), tres dels quals són objectes religiosos, la lipsanoteca de Santa Maria de Lillet, el Crist Majestat, la Maredeú de Falgars i la Maredeú de l'Assumpta; els tres primers elements són d'origen medieval i molt reconeguts a nivell de patrimoni cultural català. Pel que fa a la lipsanoteca, aquesta no es conserva al municipi, sinó que forma part del fons que s'exposa al Museu Comarcal de Manresa. L'objecte no religiós és un llibre de signatures de l'Ajuntament datat el 1908.

En referència a les col·leccions, el conjunt és format per quatre entrades, tres de les quals són patrimoni de titularitat privada, una col·lecció d'objectes i documents de la fàbrica de xocolata, una col·lecció d'objectes relacionats amb la transhumància i una col·lecció d'acordions. Cal dir que es tracta d'un apartat que, excepte quan es tracta de patrimoni públic, és una categoria que generalment és de difícil accés i fins i tot de difícil identificació, requerint moltes vegades la facilitació de la informació i contacte per part del mateix consistori o la col·laboració de les diferents persones que et vas trobant en el decurs de la realització del mapa.

4.1.4.- Patrimoni documental

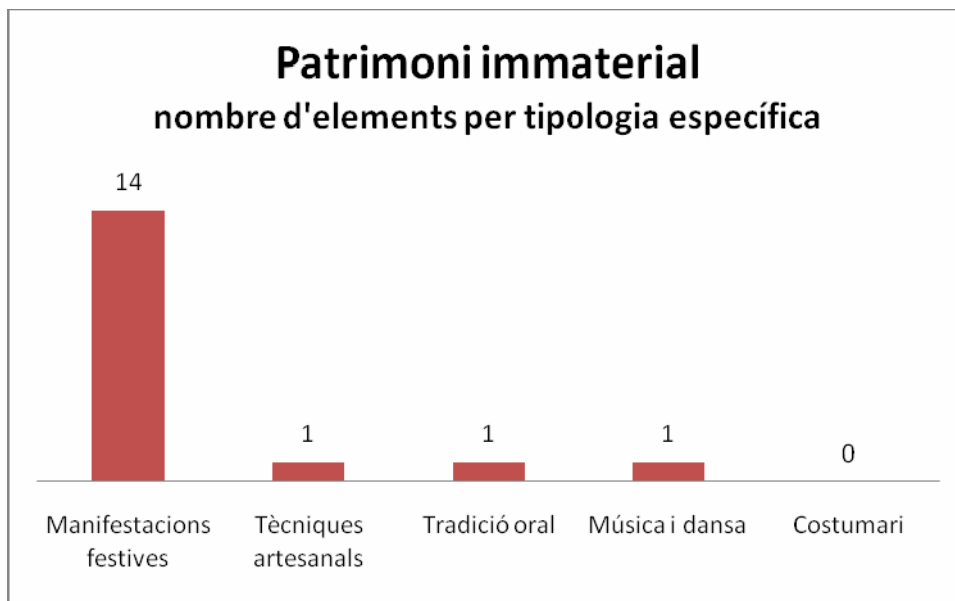


El recull d'entrades del patrimoni documental està conformat per un total de 9 elements, amb 4 registres de fons d'imatges i 5 de fons documental. És una tipologia que té poques entrades ja que són categories amb les que s'ha de comptar amb una àmplia col·laboració per part de les institucions i dels particulars per tal que posin en coneixement aquells fons que moltes vegades resten desconeguts o dels quals és difícil tenir-hi accés. En aquest sentit els diversos fons que s'han pogut consultar i donar entrada com a fitxa conformen un conjunt interessantíssim que aporta molta riquesa al patrimoni poblatà. Cal anotar que les diferents persones que han permès consultar els seus fons ho han fet amb molt d'interès ja que valoren molt la informació que aquests conjunts aporten al coneixement del patrimoni i de la història del municipi.

En els fons d'imatges trobem dos arxius de particulars que en ambdós casos a més d'imatges compten amb reculls d'altres tipus de documentació, generalment originals o còpies de diaris i revistes antigues del municipi. Tot i que la titularitat també és privada, però són més oberts a consulta pública, són els casos del fons fotogràfic de l'Arxiu de l'Àmbit de Recerques del Berguedà i el fons fotogràfic Luigi.

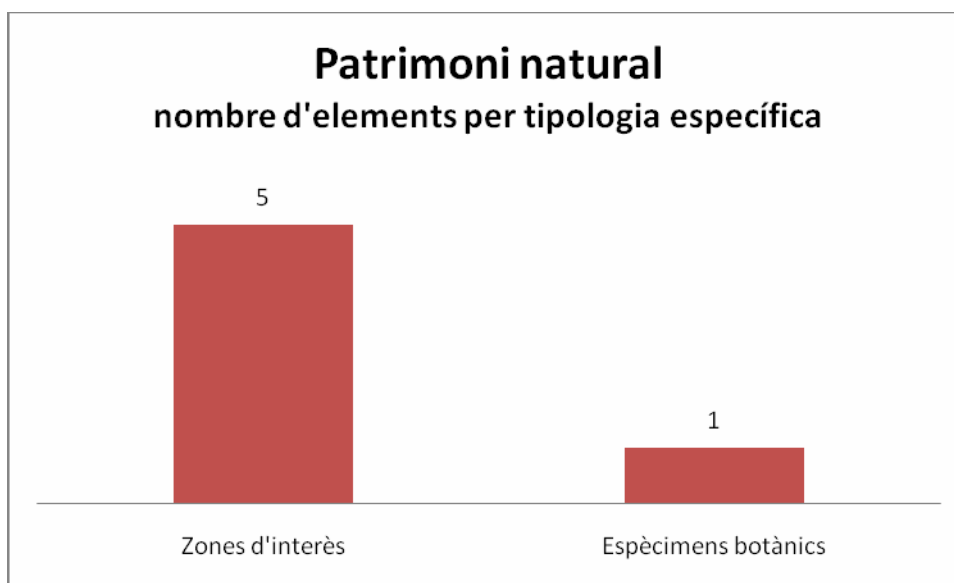
Com a fons documentals es compta amb l'Arxiu municipal, que tot i que no conté documentació gaire antiga, excepte alguns documents i lligalls concrets, la majoria és documentació del segle XIX endavant. És però un arxiu ben conservat i que es manté ben organitzat seguint les pautes marcades l'Oficina de patrimoni de la Diputació de Barcelona, qui a més amb una periodicitat determinada en realitza una actualització i revisió. Del mateix Arxiu en forma part un fons que s'ha diferenciat amb una fitxa pròpia, és el llegat musical de Josep Cristòfol. En aquest sentit la Pobla de Lillet compta amb un altre fons musical, en aquest cas en mans privades, que és el de Joan Capdevila. Finalment, esmentar el fons de l'Arxiu Parroquial del qual en tenim poca informació, ja que exceptuant la documentació d'ús més habitual, la resta es troba tant sols agrupada sense ordenar i del qual en desconeixem les condicions de conservació.

4.1.5.- Patrimoni immaterial



Els elements que conformen l'apartat de patrimoni immaterial constitueixen un grup bastant representatiu dins el conjunt de tipologies del mapa del patrimoni cultural de la Pobla de Lillet. Com es pot observar al gràfic, està format per un total de 17 elements, dels quals 14 es corresponen a manifestacions festives, i un element en les tipologies de tècnica artesanal, tradició oral i música i dansa. Aquesta dada doncs, posa en relleu la significació que té aquesta tipologia en el municipi. Encara ho fa més destacable pel fet que el municipi es troba, des de fa uns anys, en un procés de descens de població, situació però que no s'ha traduït en una pèrdua de manifestacions festives, fet que denota que és troben plenament arrelades al territori. Cal remarcar que hi ha una voluntat ferma de mantenir-les vives i fins i tot un interès per recuperar i en altres casos transformar o adaptar aquelles festes que amb el pas del temps han necessitat de certs canvis per tal d'aconseguir la seva perdurabilitat (cas del Ball dels moliners, Sant Cristòfol). També cal anotar que a més, compta amb una manifestació festiva de nova creació, és el cas del mercat medieval, el qual s'està consolidant amb força, tot aportant nous visitants al municipi, ja que està més encarada al turisme.

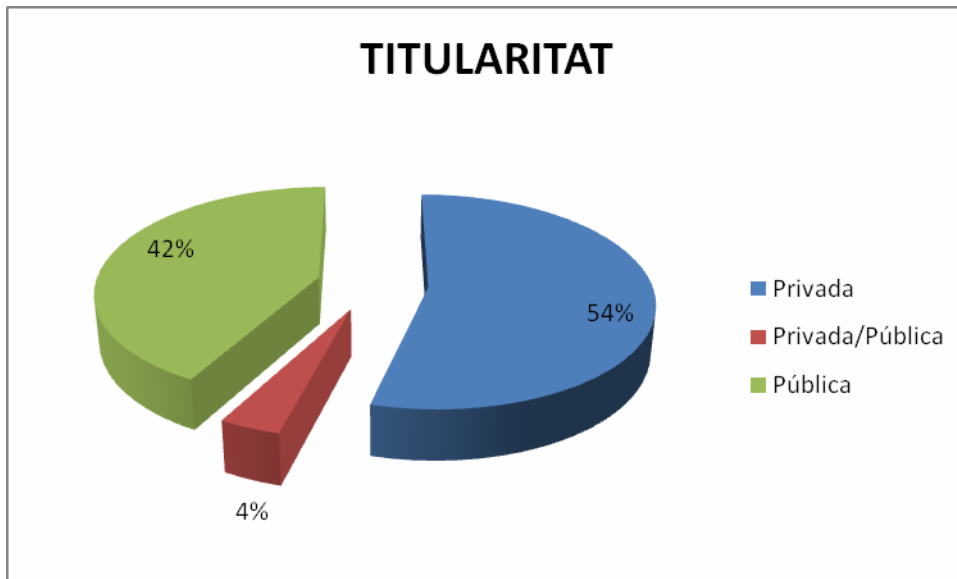
4.1.6.- Patrimoni natural



La darrera tipologia, patrimoni natural, és la que compta amb un menor nombre d'elements fixats, són 6 registres, dels quals 5 són zones d'interès i un espècimen botànic. No per això el conjunt del patrimoni natural és de menor valor, tot al contrari ja que ens trobem davant d'un municipi que compta amb un entorn natural privilegiat. El municipi té una extensió total de més de 52km², dels quals un tant per cent molt elevat és sòl no urbà, àmplies extensions forestals, camps de conreu i matolls. Aquest marc natural compta amb una àmplia extensió de territori protegit (2.330 ha.) dins la figura PEIN Serra del Catllaràs, la qual és compartida amb els municipis veïns de Castell de l'Areny, Guardiola de Berguedà, la Nou de Berguedà, Sant Julià de Cerdanyola i Vilada, i del municipi de les Llosses, a la comarca del Ripollès. La Serra del Catllaràs presenta unes altituds molt contrastades que afavoreixen una molt variada diversitat. La seva inclusió com a espai protegit ve donada per la seva estructura geomorfològica i per l'existència de determinats elements d'interès biològic, entre els que els la flor de neu. Aquest espècimen botànic compta amb la seva pròpia fitxa (l'únic element registrat en aquesta categoria), el qual és també protegit per llei. La resta de fitxes de zones d'interès són llocs en general molt freqüentats pel conjunt de poblatans i que valoren especialment. Entre aquests, esmentar el bosc de Ventaiola i el bosc de Ca l'Artigas, que la seva ubicació al costat del nucli urbà fa que sigui sovintejat com a lloc de passeig habitual dels veïns.

4.1.7.- Altres dades estadístiques dels elements fitxats.

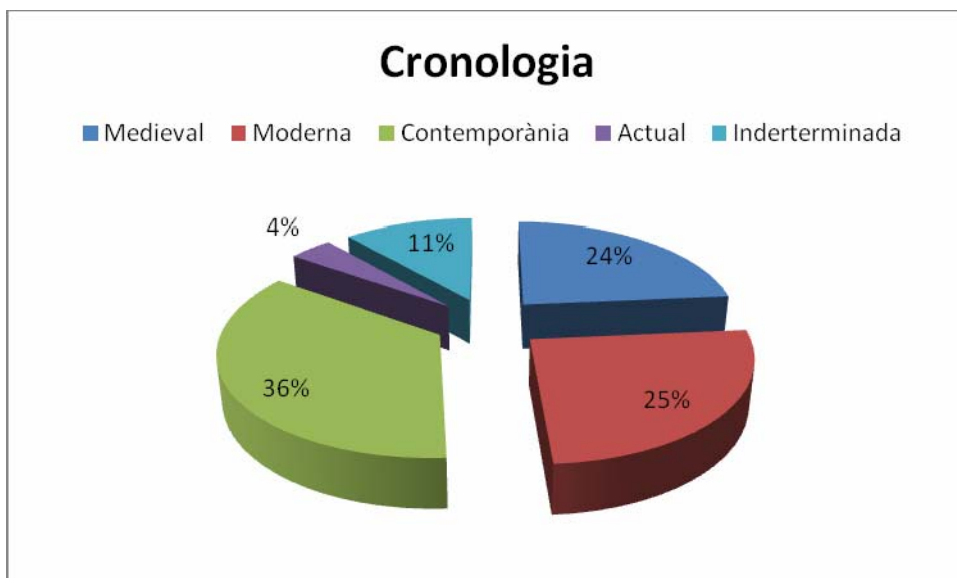
Titularitat dels elements:

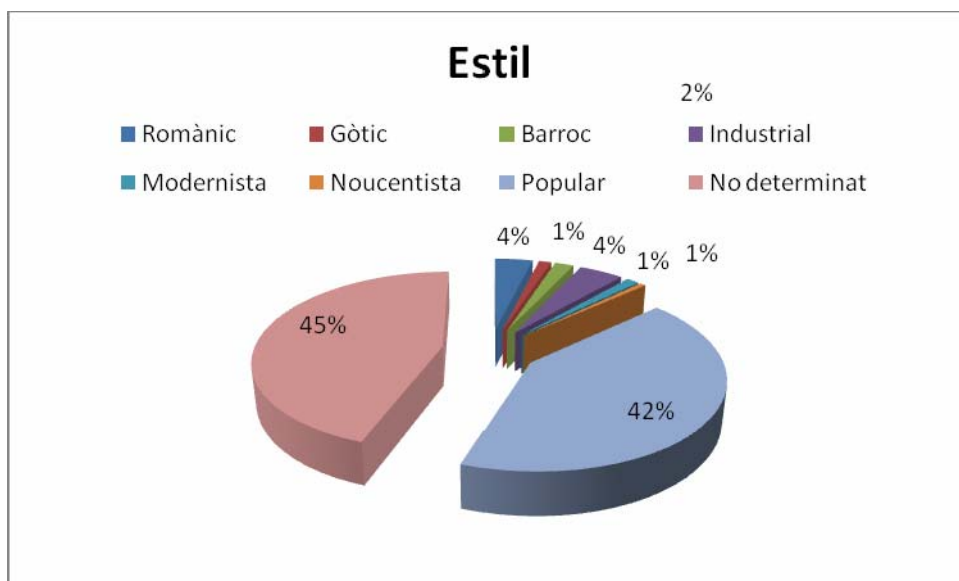


Tant sols esmentar la important presència d'elements de titularitat pública, fet degut a que el municipi compta amb un extensa àrea de territori de propietat municipal, entre els quals una àmplia extensió de terrenys a l'àrea del Catllaràs, dins del qual s'hi localitzen moltes de les mines fitxades i alguns béns immobles, com el Xalet del Catllaràs i la masia de Vallfogona. Dins el municipi també s'hi troben algunes propietats públiques de titularitat de la Generalitat de Catalunya.

Com és habitual però, la gran majoria de patrimoni resta en mans privades.

Cronologia i estils artístics:

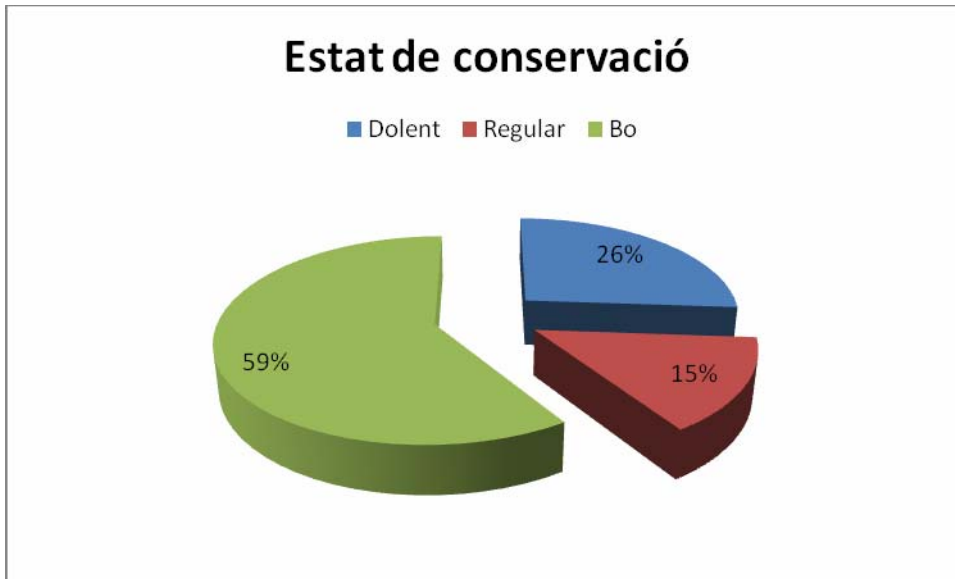




La preeminència de l'estil popular amb un tant per cent molt elevat es deu a que a zones rurals molts elements que per cronologia haurien de correspondre's a un estil definit, no succeeix així perquè estan construïts amb una tècnica coneguda com a popular pel propi fet de no mostrar aquells trets definidors del període estilístic en qüestió. En referència a la cronologia cal destacar la important presència d'elements patrimonials datats en els períodes modern i contemporani; determinat en gran part pel propi creixement poblacional que implica més presència d'elements d'aquests períodes. El conjunt més rellevant es correspon amb el patrimoni del període contemporani, evidenciat en el gran nombre d'elements vinculats a les activitats econòmiques del municipi, una vegada més entre les quals, les mines. Esmentar que el patrimoni medieval compta també amb una representativitat important. En aquest sentit cal esmentar el fet que molts elements d'origen medieval, i que apareixen documentats en aquesta època, van ser reformats profundament o tornats a bastir entorn als segles XVII i XVIII, característica molt marcada en un nombre important de masies, però de les quals s'ha tingut present el seu origen medieval en la concordança cronològica.

Estat de conservació i tipus de protecció:

L'estat de conservació és majoritàriament bo, amb més de la meitat d'elements fixats considerats així. No es pot oblidar però que entre la resta d'elements que es troben en estat dolent o regular, ni han diversos que presenten en un molt mal estat de conservació, fins i tot alguns estan en perill de desaparició.



En quant a la protecció la majoria d'elements no presenten cap tipus de protecció. En quant als que estan protegits s'explica en més detall en l'apartat "Estat legal de protecció", però esmentem que el municipi té 3 BCIN, 9 BCIL, algun protegit per llei (com el PEIN Serra del Catllaràs i la flor de neu) i la resta per les Normes Subsidiàries del municipi.

4.2.-Elements no fitxats

Tal i com ja s'ha esmentat en l'apartat de metodologia, l'elaboració del mapa suposa la localització i identificació d'un conjunt d'elements que no es fitxen per determinades causes com ser considerats poc significatius, amb poc valor històric, elements desapareguts, elements que inicialment havien estat inclosos però després s'ha

confirmat que es troben fora del municipi, entre d'altres. S'aporta un llistat i una breu descripció per tal de deixar constància de la seva existència, ja que tot i que no hagin estat fitxats formen part del conjunt del patrimoni poblatà. Cal afegir que a més segur que el municipi compta amb molts d'altres elements susceptibles de ser fitxats o si més no, tinguts en compte dins aquest apartat, ja que es normal que no s'hagin detectat la totalitat d'elements. Per això s'insisteix en que aquest mapa és una eina oberta, no només per aquells elements no detectats, sinó perquè poden donar-se diferents circumstàncies que requereixin d'una ampliació del mapa, a més de la localització o identificació de nous elements, també es pot donar un canvi de criteris o de valoració d'uns determinats elements que faci que posteriorment siguin inclosos.

4.2.1.- Llistats dels elements no fitxats.

Elements desapareguts o no localitzats:		
Tipologia		Element i observacions:
Patrimoni immoble	Edificis	<ul style="list-style-type: none"> -Cal Casòliva -Fumanya (pot quedar algun fonament) -Molí de la Vila -Sant Cristòfol de Vallfogona: església desapareguda. Consagrada el 985 pel bisbe Sal·la d'Urgell; advocada també a Santa Eulàlia i Sant Nazari, conservava relíquies dels tres sants. En la visita del deganat del 1312 encara consta com a parroquial. A la zona de Vallfogona hi ha una masia fitxada i un jaciment arqueològic. (Més informació a la Catalunya Romànica) -Sant Esteve de Pardines (o de Pardinella): església desapareguda. Hi ha diverses referències del lloc al segle X. Molt vinculada al monestir de Sant Llorenç prop Bagà. La primera referència directa de l'església és al 988. (Més informació a la Catalunya Romànica) -Santa Magdalena de Soriguera: església perduda. La situen prop del camí de Sant Jaume de Frontanyà; Serra Vilaró digué que a la seva època encara es podia veure un absis. Consten referències al lloc al segle XI, i directament

	<p>de l'església a partir del segle XIII. Consta que l'any 1574 la capella i el culte ja quasi estaven abandonats. (Més informació a la Catalunya Romànica)</p> <p>-La Torre de Riembau: formava part del recinte emmurallat i defensiu de la Pobla de Lillet. S'esmenta en la documentació referida al castell.</p> <p>·Hostal de l'Argelaga</p>
Elements arquitectònics	<p>-Retaule Major de l'església del monestir de Santa Maria de Lillet: d'estil neoclàssic, desaparegut durant la Guerra Civil.</p> <p>-Retaule del Sant Crist de l'església del monestir de Santa Maria de Lillet: d'estil neoclàssic, desaparegut durant la Guerra Civil.</p> <p>-Retaule Major de l'església parroquial de Santa Maria de la Pobla de Lillet: d'estil barroc, desaparegut durant la Guerra Civil.</p> <p>-Retaule de les Ànimes de l'església parroquial de Santa Maria de la Pobla de Lillet: d'estil barroc, desaparegut durant la Guerra Civil.</p> <p>-Retaule de Sant Francesc de l'església parroquial de Santa Maria de la Pobla de Lillet: d'estil barroc, desaparegut durant la Guerra Civil.</p> <p>-Retaule Major del Santuari de Falgars: del 1739, desaparegut durant la Guerra Civil.</p> <p>-Retaule dels Sants Metges del Santuari de Falgars: del segle XVII, desaparegut durant la Guerra Civil.</p> <p>-Retaule del Sant Crist del Santuari de Falgars: del segle XVIII, desaparegut durant la Guerra Civil.</p>
Jaciments	<p>-Jaciment ibèric recollit únicament en informació oral, no localitzat.</p>
Obra civil	<p>-Mina Carmelita o del "Cisquetó"</p> <p>-Safareigs públics del barri de les Coromines</p>

Patrimoni moble	Objectes	<p>-Imatge de Santa Anna: d'època moderna, desapareguda durant la Guerra civil.</p> <p>-Imatge de Sant Benet: d'època moderna, desapareguda durant la Guerra civil.</p> <p>-Imatge de Sant Domènec: d'època moderna, desapareguda durant la Guerra civil.</p> <p>-Imatge de Sant Joan de Mata: d'època moderna, desapareguda durant la Guerra civil.</p> <p>-Imatge de Sants Metges d'època barroca, desapareguda durant la Guerra civil.</p>

Elements poc rellevants, poc interès històric o manca d'informació		
Tipologia		Element i observacions
Patrimoni immoble	Edificis	<p>-Edifici c/Cerdanya, núm. 10: poc interès</p> <p>-Edifici Cal Isidre Manyà: hi havia hagut el taller del manyà als baixos, actualment ja no es conserven els objectes.</p> <p>-Edifici de la peixateria, carrer Verger: edifici interessant, ha mancat informació específica.</p> <p>-Casa del Teixó: manca informació.</p> <p>-Molí prop del monestir: manca informació, és interessant.</p> <p>-Barraca: les coordenades UTM són 412.809/4.676.315.</p> <p>-Cal Pau Solana: poc interès històric.</p> <p>-Ca la Xesa: poc interès històric.</p> <p>-Cal Roger: poc interès històric.</p> <p>-La Caseta: poc interès històric.</p> <p>-Cal Bescaire: manca informació.</p> <p>-Serramuga: les coordenades són 418.523/4.677.911 i a 1038m d'alçada.</p> <p>-El celler de Baladret: manca d'informació.</p> <p>-Cal Cullera: les coordenades UTM són 417.391/4.678.251/ i a 1.016m d'alçada.</p>

		<p>-Casa de la Carena/Cal Manresa: les coordenades UTM són 417.635/4.677.849 i a 969m d'alçada.</p> <p>-Les feixes de les Nyames: és diu que hi havia hagut una construcció, potser una casa, a l'indret. Les coordenades UTM són: 417.543/4.678.215 i a una alçada de 1.019m.</p> <p>-Runes al costat de la masia d'Ardericó: per saber de què es tracta caldria un sondeig arqueològic. Les coordenades UTM són 414.933/4.673.711 i a una alçada de 1.290m.</p> <p>-Runes prop de Fumanya: per saber de què es tracta caldria un sondeig arqueològic. Les coordenades UTM són 413.031/4.677.120 i a una alçada de 844 m.</p>
	Obra civil	<p>-Pou de mina en un prat prop del Xalet. Podria formar part del traçat d'alguna de les mines ja descrites. Les coordenades UTM són 415.397/4.675.309 i l'alçada 1.372m.</p> <p>-Mina prop del Monestir: les coordenades UTM són 416.924/4.676.931 i l'alçada 953m.</p> <p>-Probable creu de terme, incisa en un bloc de pedra en un marge.</p>
Patrimoni moble	Element urbà	<p>-Font del Pont Vell: situada al costat del pont Vell (1960).</p> <p>-Font del Pairot: ubicada al baixador que hi ha darrere l'edifici de l'Ajuntament per anar al riu Llobregat.</p> <p>-Font del Verger: al carrer del Verger(consta documentada al 1885). Fa pocs anys es va remodelar.</p> <p>-Font Can Tico: al carrer de Berga (1885). S'ha modificat recentment.</p> <p>-Font de la plaça Ramon d'Urtx: es troba a la plaça Ramon d'Urtx.</p> <p>-Font del Parc d'en Xesco Boix: situada al Parc del mateix nom, al carrer Llobregat, prop de l'oficina de turisme i al costat de l'aiguabarreig dels rius Arija i Llobregat. Inaugurada l'11 de setembre de 1984.</p> <p>-Font Can Ton Gravat: es troba al carrer Furrioles de Baix.</p>

Patrimoni immaterial	Manifestacions festives	-Carnestoltes -Caminada
	Tècnica artesanal	-Mermelades l'Aranyonet
Patrimoni natural	Espècimen botànic	-Arrugat de Falgars.

Elements de difícil accés		
Tipologia		Element i observacions
Patrimoni immoble	Edificis	-Castellsec. -Cal Isidre Manyà: hi havia hagut el taller del manyà als baixos, actualment ja no es conserven els objectes.
Patrimoni moble	Col·lecció	-Fons de Josep Pons Trafí (bàsicament fons del Teatre del Casal) -Col·lecció d'objectes de la fàbrica de Xocolata de Xavier Fàbregas.

Elements fora del terme municipal		
Tipologia		Element i observacions
Patrimoni immoble	Edificis	-Moli de Santa Eugènia: fora del municipi

4.2.2.- Descripció general dels elements no fitxats.

En l'apartat dels elements desapareguts o no localitzats, cal dir que en general, excepte el jaciment, es tracta d'elements desapareguts. Dins la categoria d'edificis els podríem agrupar en dos grups; els edificis de fora del nucli (Fumanya, Sant Cristòfol de Vallfogona, Sant Esteve de Pardines, Santa Margarida de Soriguera i Hostal de l'Argelaga) que són esglésies i masies que han desaparegut per abandonament, en concret en el cas de les esglésies citades deixen d'aparèixer en la documentació des de ja fa segles, fet que fa suposar que el seu abandó es va produir ja des d'antic. Pel que fa

als edificis de dins el nucli urbà, Cal Casòliva i el Molí de la Vila, han desaparegut perquè les seves pròpies circumstàncies o estat de conservació van determinar que fossin enderrocats, bastint un nou edifici en el seu lloc. Cal Casòliva estava inclòs dins les NNSS com a edifici a conservar, del qual calia conservar la façana; en data 13 de setembre es va publicar la modificació puntual de les Normes subsidiàries de planejament. Pel que fa als safareigs públics del barri de les Coromines també van desaparèixer per les necessitats urbanístiques del moment.

En el cas de la mina Carmelita o del “Cisquetó”, no l’hem pogut localitzar; segons les informacions proporcionades per Joan Saus, es tractava d’un tipus de mina (característica de la segona etapa de funcionament i obertura de mines, entorn als anys 40 o mitjans de segle XX) que estaven obertes en terrenys més inestables ja que eren vetes de mineral més superficials, aquest fet junt amb que els materials de suport de les galeries eren fustes, per tant un material perible, ha determinat l’ensorrament de la majoria de mines d’aquesta etapa, essent difícil la seva localització i identificació. Aquest fet ha determinat que totes aquelles que s’han localitzat, encara que tant sols se’n pogués observar un clot i poca cosa més, es documentessin en una fitxa, ja que es tracta d’un patrimoni molt característic del municipi i de fàcil degradació i com a conseqüència de pèrdua d’aquesta informació.

La resta d’elements desapareguts és un ampli conjunt d’elements religiosos, en concret retaules i imatges, desapareguts durant la Guerra Civil, comportant que aquest sigui el principal motiu de desaparició de patrimoni conegut.

Dins l’apartat d’elements poc rellevants o amb manca d’informació hi ha inclosos edificis que en la majoria dels casos no s’han fitxat per ambdues causes. Entre els edificis amb poca entitat podem citar Cal Pau Solana, i altres mancats d’informació trobem el celler de Baladret, la casa del Teixó, entre d’altres. En el cas de les diverses fonts urbanes incloses en el llistat, es deu al fet que a les Normes Subsidiàries dins la categoria d’elements a conservar hi ha les fonts del casc urbà però no es conserva el plànol corresponent on estaven grafiades, d’aquí que d’entre les fonts existents es va fer una selecció inicial fitxant aquelles més interessants que en conjunt coincideix amb les més antigues; d’altra banda, les que no s’han fitxat en general és perquè són de cronologia contemporània i moltes són fonts que amb el pas dels anys han estat totalment remodelades i en la majoria de casos estant fetes per elements molt contemporanis i de poc interès patrimonial. Dins d’aquest apartat d’elements poc rellevants o amb manca d’informació, n’hi ha alguns dels quals seria interessant cercar

més informació i documentació per tal de valorar el conjunt de l'element i potser llavors ser inclosos com element fixat; seria el cas per exemple del Molí del Monestir (element del qual vam tenir informació en un moment molt avançat del treball i del qual no s'ha aconseguit informació), les trumferes, la casa de Cal Teixó, les runes prop d'Ardericó i runes a prop de Fumanya. També dins aquest apartat en la tipologia de patrimoni natural hi ha l'arrugat de Falgars, un auró que de fet no presenta cap característica específica ni és cap espècimen botànic a destacar, l'únic tret diferenciador és que la seva localització als peus de la capçalera del santuari, fa que siguin molts els que s'hi fixin o s'asseguin al banc que hi ha al seu redós.

Pel que fa als elements de difícil accés trobem dos elements que són patrimoni de titularitat privada, fet que n'ha complicat l'accés. En el cas dels objectes de la fàbrica de xocolata cal especificar que el mateix propietari ens en va proporcionar informació a nivell oral, i el fet de ser una col·lecció que es troba fora del municipi, així com que s'ha pogut consultar una altra col·lecció similar (de la mateixa família) i que es troba al poble (la qual s'ha fixat), va determinar que el propietari valorés que ja era prou representativa la informació obtinguda. Pel que fa al fons de Josep Pons Trafí han estat altres les circumstàncies que no n'han permès l'accés.

En el grup d'elements fora del nucli tant sols hi trobem un element que havia estat inclòs en el llistat inicial, es tracta del molí de Santa Eugènia, el qual a més consta en el llistat de masies de les Normes Subsidiàries. En la visita a l'indret amb el propietari, aquest ens va verificar la no pertinença d'aquest element al municipi de la Pobla de Lillet, ens va assenyalar el traçat del terme municipal poden confirmar que el molí pertany al veí municipi de Sant Jaume de Frontanyà.

4.2.3.- Personatges il·lustres i entitats.

S'adjunta un llistat de personatges il·lustres acompanyat d'unes dades biogràfiques molt bàsiques. Aquest llistat s'aporta perquè són elements que no es fitxen seguint les directrius que marca el plec de condicions del mapa, però sí que en la memòria es poden adjuntar ja que es tracta de personatges que formen part de la història del municipi. També s'ha incorporat un llistat de les diferents entitats existents a La Pobla de Lillet, les quals tampoc es fitxen.

Personatges il·lustres

-**Janot Riembau** (segle XVI). Membre d'una nissaga de la mitjana noblesa documentada des de 1325, i que ja al 1416 ostentava la batllia de la Pobla de Lillet, mantinguda fins ple segle XVI. En Janot també va ser batlle natural de la Pobla de Lillet pel baró de Pinós. Durant la seva joventut va viure immers en baralles que afectaven diferents bàndols a la comarca, entre les quals un enfrontament de la pròpia família Riembau amb els Cadell d'Arsèguel. Entre aquestes dues famílies hi hagué un important enfrontament per càrrec de pavorde de Santa Maria de Lillet, fets que acabaren convertint a Janot, tot passant de cap d'una família immersa en bandositat en cap d'una quadrilla de bandolers. Durant uns anys continuà sent batlle natural i bandoler. Aquesta darrera activitat és per la qual realment és més conegut, passant a ser un dels bandolers més actius i perseguits de Catalunya. Va donar moltes dificultats al virrei del moment, Hurtado de Mendoza, qui va fer intensos esforços per la seva captura. Va actuar a diverses zones de Catalunya, i les darreres notícies el situaren a França, on potser va morir.

-**Josep Rossinyol** (La Pobla de Lillet, 1759-Caracas, 1799). Va ser sergent primer de l'exèrcit del Rei Carles IV d'Espanya. L'any 1796 va ser membre de la guarnició i va presidi de la Guajira, a Veneçuela; a finals d'aquell any van ser confinats uns conspiradors republicans espanyols, Rossinyol llavors era capità i els va ajudar a fugar-se. Va ser arrestat el juliol de 1797, i el van traslladar a Caracas, on el van torturar i condemnar a la forca. L'executaren el 10 de juny de 1799.

-**Pare Francesc Vilarrasa** (La Pobla de Lillet, 1814-Benicia,1888). Va ingressar a l'Ordre dels Predicadors i va professar el 25 de setembre del 1830. Cap l'any 1850 va fundà un convent de Dominiques a Monterrey, Califòrnia; l'any 1855 es va traslladar als Estats Units d'Amèrica.

-**Joan Artigas Saleta** (1844-1903). Empresari. L'any 1876 comprà el Molí de Panella a Pere Casas, i l'adaptà com a fàbrica tèxtil. Després de la riuada de 1877 es va haver de construir de nou la fàbrica, fent un edifici de dimensions importants, el qual amb alguns canvis és el que ens ha arribat avui dia.

-**Joan Artigas i Alart**. És el continuador de la feina del seu pare, Joan Artigas i Saleta. Aquest va fer créixer la fàbrica. És el promotor i que va engegar l'obra dels jardins Artigas.

- **Joan Artigas i Casas**, fill del propietari de la fàbrica tèxtil Artigas, Joan Artigas i

Alart i continuador del seu projecte. Va intentar diversificar la producció industrial, l'any 1.914 es dedicà a produir carbur de calci i electricitat, i entre 1.922 i 23 hi començà a fabricar cartró.

-Eusebi Güell i Bacigalupi (Barcelona 1846-Barcelona 1918). Industrial i mecenes català. Va fundar la fàbrica de la Compañía General de Asfaltos y Portanld (Asland), i va promoure la construcció de la fàbrica del Clot del Moro al veí municipi de Castellar de N'Hug, inaugurada el 1904. Arran de la seva iniciativa la fàbrica va construir el ferrocarril de la Pobla de Lillet. Va ser nomenat Comte Güell. A la Pobla de Lillet hi ha un monument dedicat a ell, i inaugurat el juliol de 1926.

-Mossèn Ramon Ferrer (La Pobla de Lillet, 1869-Sitges, 1932). Va néixer a Cal Cerdà. Va viure uns vint-i-cinc anys a Sant Francisco, California, on va fer de capellà. L'any 1931 va fer una deixa testamentària de 6.731 dòlars per arranjar unes escoles a la Pobla de Lillet. Va ser enterrat al cementiri del Monestir de la Pobla de Lillet.

-Francesc Fàbregas i Oristrell (Pobla de Lillet, 1857-Barcelona, 1936). Home polifacètic, va ser alcalde i músic. Fundador de la fàbrica de Xocolata Fàbregas.

-Jaume Fàbregas i Artigas (Pobla de Lillet, 1890-Castellar de N'Hug, 1958). Fill de Francesc Fàbregas i Oristrell. També conegut com "Jaumito de Cal Fàbregas". Home de lletres, poeta, autor, director i actor teatral. Fundador de publicacions locals com "La Veu de Lillet" i "El Llobregat". Personatge molt actiu a nivell cultural en el poble i fora, compta amb una extensa obra literària, a nivell teatral va actuar i dirigir a la Pobla de Lillet, i també va actuar en diverses representacions a teatres barcelonins.

-Mossèn Carles Garcia i Rosell (Berga, 1890-Puig-Reig, 1971). Cursà estudis al Seminari de Solsona. La primera estada a la Pobla de Lillet va ser el 1919; després hi retornà reclamat pels mateixos veïns. Se'l recorda com un sacerdot molt entregat a tothom, amb moltes dots musicals; va fundar l'Orfeó Esbart Dansaire de la Pobla de Lillet. Va compondre diverses caramelles, cançons per l'Orfeó i posà música a temes populars de la vila. L'Orfeó va participar en la trobada d'orfeons a Montjuïc, i la seva obra va ser felicitada. Per les seves noces d'or com a sacerdot, la Pobla de Lillet li va retre homenatge.

-Francesc Prat i Puig (La Pobla de Lillet, 1906-Santiago de Cuba, 1997). Arqueòleg, professor d'història de l'art i restaurador. Va patir l'exili durant la Guerra Civil, traslladant-se primer a França i després a Cuba. Va exercir de professor titular a la Universidad de La Habana i va ser un dels fundadors de la Universidad de Oriente

l'any 1947. Es va doctorar el Dret, Filosofia i Lletres i Ciències de l'Art. El 1992 va ser condecorat pel Govern Espanyol amb l'Ordre d'Isabel La Catòlica.

-Dr. Filiberto Cisneros i Díaz. Va néixer a Guantánamo de Cuba. Metge, va exercir a la Pobla durant molts anys. Molt aficionat a la fotografia i a la representació de pessebres i escenes de la Passió amb figures de terracuita. Apassionat de la Pobla i apreciat per molts veïns.

Entitats

Agrupació Coral Lillet,
Agrupació Teatral Amics del Romea,
Amics del Santuari de Falgars,
Associació Cultural Lillet,
Associació de comerciants,
Associació Excursionista Lillet (A.E.L.),
Associació Juvenil Lillet,
Associació Local de Sanitat,
Associació de Mares i Pares d'Alumnes,
Club d'Escacs Lillet,
Club Tennis Lillet,
Club Tennis Taula La Pobla de Lillet,
Futbol Club Pobla,
Grup de Pessebristes de la Pobla de Lillet,
Iniciatives Culturals Poblatanes (I.C.P.),
Llar del Pensionista,
Penya Barcelonista La Pobla-Castellar,
Rumiadors del Trull,
Societat de Caçadors Catllaràs,
Societat de Pescadors Lillet.

5.- DIAGNOSI DEL PATRIMONI

5.1.- Estat legal de protecció del Patrimoni

A la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català (DOGC núm. 1807, 11 d'octubre de 1993, "*S'estableixen tres categories de protecció, comunes a béns mobles, immobles i immaterials: els béns culturals d'interès nacional, els béns catalogats i la resta de béns integrants de l'ampli concepte de patrimoni cultural definit per l'article 1.*") Les dues primeres categories, conegudes també amb les abreviatures, el primer BCIN (Bé Cultural d'Interès Nacional), i el segon cas per als béns immobles catalogats, BCIL (Bé Cultural d'Interès Local), en la legislació s'estableix els procediments de declaració per a cada categoria.

La categoria de BCIN es correspon a la de BIC (Bé d'Interès Cultural) establerta a la Llei 16/1985, de 25 de juny, del Patrimoni Històric Espanyol. En aquest sentit es consideren BCIN tots aquells elements fortificats que es troben emparats en el Decret de 22 d'abril de 1949 (també conegut com "decret dels castells"), s'hi concreta que tots els castells d'Espanya, sigui quin sigui el seu estat de ruïna, queden sota protecció de l'Estat; adoptant tots els castells la figura de Bé d'Interès Cultural. Seguint aquesta directriu es va elaborar un inventari previ, i l'any 1968 es va realitzar un nou inventari en el que s'hi inclouen un elevat nombre d'elements. Als anys 80 del segle XX, la Generalitat va refer la llista dels béns catalans inclosos en el llistat, el Ministeri la va acceptar i va donar d'alta els 1501 registres inclosos en la nova relació de BIC (o sigui BCINs de Catalunya a partir de la Llei de 1993).

En el cas de la Pobla de Lillet consten dos elements dins aquest llistat. El castell de Lillet (amb la referència R-I-51-5594) i que es correspon al castell situat al turó que s'aixeca sobre el monestir de Santa Maria de Lillet. L'altre registre consta com a La Pobla Fortalesa (R-I-5595) i es refereix a les restes del "*Recinte fortificat que envoltava la població amb un edifici medieval conegut com el Castell, on vivien els seus barons*", aquest registre és molt genèric i a la vegada ha suposat que la seva interpretació sigui ambigua, ja que en el lloc conegut actualment com el Castell, i que es correspon de fet amb l'antiga rectoria, s'ha reformat recentment sense fer-se cap estudi a fons d'identificació de possibles restes d'aquell castell o fortificació, ni en els seus paraments ni en el subsòl. Dins la categoria de BCIN, la Pobla de Lillet compta amb un altre element patrimonial registrat és el Monestir de Santa Maria de Lillet (R-I-51-10467), publicat com a tal en data 27 d'octubre de 1999.

Relació d'elements protegits:

Elements protegits per normativa general:

Hi ha tres elements protegits per la categoria Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN):

- Castell de Lillet (fitxa núm. 1)
- Restes del recinte emmurallat (fitxa núm. 2)
- Monestir de Santa Maria de Lillet (fitxa núm. 64)

Elements protegits per normativa local:

Consten un total de 9 elements protegits en la categoria de BCIL. Pel que fa a la categoria BCIL s'ha de tenir present que ho són tots aquells elements inclosos dins d'un catàleg municipal redactat abans de la Llei 9/1993, de Patrimoni Cultural Català; en aquest sentit les NNSS de La Pobla de Lillet són de l'any 1988, així doncs el conjunt d'elements inclosos en el seu catàleg són BCIL. Hi consten un total de 8 elements, dels quals a posteriori un va ser declarat BCIN, el Monestir de Santa Maria de Lillet; així als 7 elements inclosos en el catàleg i que desglossarem a continuació, s'hi afegeixen dos elements més declarats BCIL en dates posteriors a l'elaboració del catàleg, són els dos últims registres del llistat següent:

- Sant Miquel de Lillet (fitxa núm. 3)
- Santa Cecília de Riutort (fitxa núm. 6)
- Santuari de Falgars (fitxa núm. 65)
- Pont Vell/Pont Gran (fitxa núm. 73)
- Pont de la Petita (fitxa núm. 74)
- Pont Nou de la carretera de Ribes (fitxa núm. 79)
- Santa Maria de la Pobla de Lillet (fitxa núm. 4)
- Xalet del Catllaràs (fitxa núm. 9)
- Els Jardins Artigas (fitxa núm. 131)

Cal fer una precisió: en el catàleg de les NNSS de La Pobla de Lillet trobem que el núm. 7 es correspon al Pont Nou de la carretera de Ribes (al mapa del patrimoni es correspon a la fitxa núm. 79), així, seguint les prescripcions de la Llei 9/1993 és considerat BCIL, tal i com passa amb la resta d'elements d'aquest catàleg. D'altra banda, però, en la

relació d'elements que conformen l'IPA (Inventari del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya) no hi consta la fitxa del pont nou i hi trobem la fitxa del pont de l'Ajuntament o del Magret (fitxa del mapa núm. 75), el qual hi consta amb la categoria de BCIL a partir de la referència a les normes subsidiàries. Aquest fet ens fa pensar que hi va haver una confusió en l'elaboració de les fitxes de l'IPA i per tant del registre de BCIL de la Generalitat que s'hauria de solucionar.

També en les normes subsidiàries trobem l'Annex II que es refereix als “*edificis, obres i espais verds a conservar*”, especificant que “*la inclusió en aquesta llista s’ha d’entendre com a conservació de l’edifici o obra i de la parcel·la que li és adscrita*”, en alguns dels casos es donen especificacions concretes o matisos de l’element a conservar. En aquest llistat hi consten 19 elements, dels quals dos no s’han pogut fitxar, és Cal Casòliva, edifici que seguint els procediments corresponents de modificació de les normes es va treure del llistat per tal de poder-lo enderrocar i en el seu lloc s’hi va bastir un edifici de nova construcció, i l’altre és el cementiri, element que no es fitxa. La resta de 17 elements són els següents:

- Casal Catòlic, Teatre (fitxa núm. 10)
- Cal Xaró (fitxa núm. 11)
- Cal Puigros (fitxa núm. 12)
- Cal Martinet (fitxa núm. 13)
- Cal Barnola (fitxa núm. 14)
- Molí de l’Arija o Molí del Clot (fitxa núm. 15)
- Pallisa del Parc de les Ànimes(avui Parc Xesco Boix) (fitxa núm. 16)
- Cal Massana/Caserna Antiga (fitxa núm. 17)
- Llar del Pensionista (Economat Asland) (fitxa núm. 18)
- Passarel·la del cinema/de Cal Massana (fitxa núm. 78)
- Els canals de rec i industrials (fitxa núm. 80)
- Els Jardins Artigas (Jardins, parc i font de la Magnesia) (fitxa núm. 131)
- Parc de l’Artigas (corresponent al Bosc o pins de Ca l’Artigas, fitxa núm. 149)
- Font i camí de l’Amistat (fitxa núm. 67)
- Les fonts del casc urbà: en el mapa s’ha inclòs individualitzadament una fitxa per cadascuna de les fonts més interessants, són Font Grossa, Font Xica, Font de Sant Isidre, Font de Sant Roc, dins del nucli (fitxes núm. 101, 100, 99, 98 respectivament).

La resta de fonts de dins el nucli han estat incloses en un dels llistats d'elements no fixats, ja que la majoria són tenen poca rellevància i també algunes han estat refetes recentment.

- Centre Cívic-Cultural/Antic Hospital (fitxa núm. 19)

-Local parroquial (Antiga Rectoria)/El Castell(fitxa núm. 20)

En les normes subsidiàries del municipi, aprovades el 29/06/1988 i publicades al DOGC 1068 de 14/11/1988, també es contemplen diferents tipus de protecció de patrimoni natural, en concret en els articles VII.1 i al VIII.2, es diu que hi ha zones de protecció forestal i paisatgística, zones de protecció dels conreus, zones de protecció dels horts familiars i zones de protecció dels prats de muntanya, a més d'una regulació referida a l'espai de protecció entorn a rius, canals, torrents i rieres, fonts, carreteres i camins. També es fa una referència específica al parc natural del Catllaràs, tenint en compte que en aquella data encara no s'havia fet l'aprovació del PEIN Serra del Catllaràs. En el mateix sentit també s'inclou com espècie protegida la flor de neu.

Altres elements protegits:

- Els béns mobles que formen part del Patrimoni Cultural Català són aquells que es troben a museus, els procedents d'intervencions arqueològiques i els que tenen unes característiques artístiques singulars. Els museus són els encarregats de la seva custòdia i conservació, i els han de tenir catalogats i documentats. Aquest és el cas de la llibreria de Santa Maria de Lillet (fitxa núm. 105) que es troba al Museu Comarcal de Manresa.

-En relació al Patrimoni documental hem de fer esment a que la documentació conservada a arxius i que té més de 100 anys està protegida per la Llei 10/2001, de 13 de juliol, d'Arxius i Documents de Catalunya. En aquest sentit s'ha fixat l'Arxiu Municipal de la Pobla de Lillet (fitxa núm. 113).

-Els camins ramaders són un bé de domini públic i de titularitat autonòmica, i són inalienables, imprescriptibles i inembargables; estan protegits per la Llei 3/1995, de 23 de març, de vies pecuàries. La llei diu que "*se entiende por vías pecuarias las rutas o itinerarios por donde discurre o ha venido discurrendo tradicionalmente el tránsito ganadero.*"(art.12). La llei contempla usos complementaris dels camins ramaders com

el passeig, la pràctica de senderisme, i altres, sempre respectant la prioritat del trànsit ramader. El municipi de la Pobla de Lillet compta amb una xarxa de camins ramaders en la que hi ha eixos ramaders principals i d'altres de secundaris, el conjunt d'aquests s'han agrupat en la fitxa núm. 144 denominada "Camins ramaders".

-En la categoria de patrimoni natural el municipi compta amb dos elements protegits específicament:

·La Serra del Catllaràs (fitxa núm. 132), protegit en el Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN), a través de la Llei 12/1981 i el Decret 328/1992.

·La Flor de neu (fitxa núm. 133) *-Leontopodium alpinum-*, que a més de trobar-se dins l'espai natural protegit de la Serra del Catllaràs a través de les Llei i Decret ja esmentats, compta amb el seu propi nivell de protecció com a espècie vulnerable en el Decret 172/2008, de 26 d'agost, de creació del Catàleg de flora amenaçada de Catalunya. A més, també està protegida en les normes subsidiàries del municipi aprovades el 1988.

Altres consideracions:

A continuació s'adjunten altres referències que es contempen en la Llei de patrimoni cultural català, però que pel fet d'estar incloses en la llei no vol dir que tinguin categoria de protecció legal.

-En relació al patrimoni eclesiàstic la Llei 9/1993 estableix que *"1.-L'Església catòlica, com a titular d'una part molt important del patrimoni cultural català, ha de vetllar per la protecció, la conservació i la difusió d'aquest patrimoni i, amb aquesta finalitat, ha de col·laborar amb les diverses administracions públiques de Catalunya. 2.-Una comissió mixta entre l'Administració de la Generalitat i l'Església catòlica ha d'establir el marc de col·laboració i coordinació entre les dues institucions i fer-ne el seguiment. 3.-Reglamentàriament s'ha de determinar, si s'escau, la col·laboració amb l'Administració local."* En aquest sentit els objectes religiosos de més interès patrimonial del conjunt de béns que custodia la parròquia són la Majestat de Santa Maria de Lillet (fitxa núm. 103) i la Maredeú de Falgars (fitxa núm. 104). Referent a aquests dos darrers objectes, anotar que no s'ha pogut concretar si formen part o no del patrimoni moble protegit.

-El patrimoni arqueològic es defineix a la Llei 9/1993 com “*Els béns mobles i immobles de caràcter històric per a l'estudi dels quals cal utilitzar metodologia arqueològica integren el patrimoni arqueològic català. També l'integren els elements geològics i paleontològics relacionats amb l'ésser humà i amb els seus orígens i antecedents.*”, en la mateixa Llei s’hi defineixen els espais de protecció arqueològica (Art. 49), coneguts també com EPA, els quals a més també es regulen a través de la Llei d’Urbanisme Català 2/2002 (art. 9.3 i 34.5). Considerant-se espais de protecció arqueològica els llocs que no han estat declarats d’interès nacional però en els quals, per antecedents històrics o per altres indicis, es presumeix l’existència de restes arqueològiques i paleontològiques, els determina per resolució el Conseller de Cultura. A més, els jaciments arqueològics s’integren en l’Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya, en aquest hi consten dins el terme de la Pobla de Lillet, el Pont Vell (fitxa núm. 73), Vallfogona de Falgars (fitxa núm. 70), Forn de la Pobla de Lillet (fitxa núm. 71) i el Jaciment paleontològic de Falgars (fitxa núm. 72).

5.2.- Intervencions sobre el patrimoni

Inventaris realitzats:

Amb anterioritat a la realització d’aquest mapa, el municipi de la Pobla de Lillet comptava amb alguns inventaris:

- Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya (IPAC), gestionat per la Secció d’Inventari del Patrimoni Cultural Immoble de l’Àrea de Coneixement i Recerca de la Direcció General de Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya. La realització d’aquest inventari es va iniciar l’any 1982, i des de llavors s’han anat fent algunes actualitzacions. En aquest inventari hi consten els béns que formen part de les tres categories de protecció que estableix la Llei 9/1993 i que hem tractat anteriorment, d’aquí que algunes referències resultin repetitives, i que són els béns culturals d’interès nacional (BCIN), els béns catalogats o els béns culturals d’interès local (BCIL) i la resta de béns integrants de l’ampli concepte de patrimoni cultural que defineix la llei. Les fitxes de la Pobla de Lillet que hi són incloses són 18, i es corresponen amb: Castell de Lillet, Restes del recinte emmurallat, Monestir de Santa Maria de Lillet, Església de Sant Miquel de Lillet, Església parroquial de Santa Maria de la Pobla de

Lillet, Jardins Artigas (Parc de la Magnèsia), Ca l'Artigas, Església de Santa Cecília de Riutort, Mas el Bruc, Pont Vell (Pont Gran), Pont de la Petita, Pont (es correspon al pont de l'Ajuntament, però hauria de correspondre's amb el pont nou, veure apartat d'estat legal de protecció), Pont de Ferro, Pont de l'Espelt (pont de Riutort), Monument a Eusebi Güell i Bacigalupi, Xalet del Catllaràs, Mas Vallfogona, Santuari de Santa Maria de Falgars.

- Inventari del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic de Catalunya (IPAPC), s'estructura a partir de la realització de les anomenades Cartes arqueològiques, que s'elaboren per comarques. L'inventari s'inicià a finals del 1982 i inclou la informació sobre els jaciments arqueològics coneguts, i també incorpora, des del 2001, els jaciments paleontològics i els llocs que han estat objecte d'intervencions arqueològiques que han donat resultats negatius. Aplega 4 fitxes corresponents a la Poble de Lillet: Pont vell de la Poble de Lillet, Vallfogona de Falgars, Forn de la Poble de Lillet, i Jaciment Paleontològic de Falgars.

Evidentment cadascun dels registres que inclouen aquests inventaris han estat inclosos en el present mapa amb una fitxa específica.

Altres intervencions:

En aquest apartat s'hi inclouen esquemàticament aquelles intervencions més rellevants que s'han dut a terme sobre el patrimoni cultural.

- Monestir de Santa Maria de Lillet: La Diputació de Barcelona va dur a terme unes campanyes de neteja i repicat dels paraments a la dècada dels anys 70; l'interès principal era l'intent de recuperació del monestir romànic, de mans de Camil Pallàs. El 1989 el Servei de Patrimoni Arquitectònic de la Direcció General del Patrimoni Cultural encarregà un projecte de restauració del conjunt del monestir a l'arquitecte Lluís M^a Vidal i Arderiu. Aquest es dujà a terme entre els anys 1991 i 1993. Des del febrer del 2008 està en tràmits un projecte de construcció d'un campanar del qual ja s'han realitzat diverses propostes, i que està en procés de valoració per part de la Comissió de Patrimoni. L'any 1999 va ser declarat BCIN, Bé Cultural d'Interès Nacional.
- Santa Maria de la Poble de Lillet (església parroquial): Durant la Guerra Civil foren destruïts els retaules de fusta que es conservaven a l'interior, i l'any 1.945 es va construir l'actual altar major projectat per l'arquitecte Sr.

Puigboada. El 1951 es repintà l'església, de la mà del pintor vigatà Miquel Costa i Bau, en aquestes tasques es va rascar la paret de la banda de l'evangeli del presbiteri, sota de la pintura s'hi van descobrir restes d'una pintura mural que escenificava un dels episodis de l'ascensió de la Verge, es va decidir tapar-les. Un veí, Miquel Sala, s'hi va interessar i en va fer fotografies. L'any 2.001 la Diputació de Barcelona, a petició de l'Ajuntament de la Pobla de Lillet, va realitzar un informe de les pintures localitzades i tapades el 1951, i que es consideraren d'important valor artístic dins la plàstica barroca catalana, sobretot pel fet de que n'hi ha pocs exemples; cronològicament les situen entre finals del segle XVII i inicis del XVIII. El 1.981 es renovaren les pintures i daurats que decoren l'església, segons l'estil pintat el 1.951. Greus patologies estructurals van obligar a tancar l'església al culte a finals del 1.999 i a partir d'aquí començaren els estudis i els tràmits per tal de realitzar una intervenció a fons. L'any 2.003 comencen les obres, que consisteixen en treballs estructurals a la volta, fabricació d'una nova teulada i treballs a la façana, que consistiren en l'aplicació de l'estucat que actualment veiem i la consolidació de la pedra de la portalada. El 20 de setembre del 2.000 l'església de Santa Maria de la Pobla de Lillet va ser declarada Bé Cultural d'Interès Local. Tot i que ja ho era pel fet d'estar inclosa en el catàleg municipal.

- Sant Miquel de Lillet: L'any 1.935 els Amics de l'Art Vell de Barcelona portaren a terme importants obres de restauració, ja que l'absis, la cúpula, la porta d'entrada i part del parament presentaven un estat de conservació ruïnós. Posteriorment, la Diputació de Barcelona realitzà una nova intervenció, centrada bàsicament en la coberta, la qual finalitzà el 1.980. L'edifici està inclòs en el catàleg de les Normes Subsidiàries aprovades l'any 1988, així amb la Llei 9/1993 va passar a ser BCIL.
- Pont Vell o Pont Gran: A principis de segle XX arran de l'obertura de la nova carretera de Guardiola a la Pobla de Lillet, es va escapar l'extrem nord del pont. Entre els anys 1984-85 la Diputació de Barcelona va realitzar treballs de consolidació i restauració, durant els quals a més es va realitzar una intervenció arqueològica que permeté localitzar i identificar les restes d'un tallamar i l'arrencament d'un arc orientat cap a l'actual carretera. Els estudis van anar a càrrec de l'enginyer Leonardo Fernández Troyano, el

projecte i la direcció de les obres per l'arquitecte Pau Carbó Berthold, l'empresa constructora va ser Llorenç Deumal, i la direcció de l'excavació arqueològica per part d'Albert López Mullor. L'edifici està inclòs en el catàleg de les Normes Subsidiàries aprovades l'any 1988, així amb la Llei 9/1993 va passar a ser BCIL.

- Majestat de Santa Maria de Lillet: Fonts documentals concreten que la imatge fou intervinguda al segle XVIII, a finals del XIX- principis del XX i el 1.942. La primera intervenció documentada és de 1.744, en la qual es varià la posició del cap per convertir un Crist triomfant en un Crist sofrent, es modificà lleugerament la posició dels braços i s'envernissaren les carnacions. En una fotografia de 1.909 s'observa que la posició del cap ha recuperat a la posició original, aixecat en posició triomfant. L'any 1.942 es portà a terme una restauració important, s'eliminaren les reparacions del cap i de la barba tornant-la a l'aspecte antic, i s'afegiren les trenes als laterals, es col·locaren els braços en la posició primitiva i es va refer totalment la policromia de la talla. Durant la Guerra Civil la imatge fou amagada per evitar-ne la desaparició, en primer lloc a l'Ajuntament de la Pobla i posteriorment al Museu Arxiu de Manresa. Fou retornada a l'església un cop acabada la Guerra.
- Santuari de Falgars: Durant la guerra civil, al 1936, es va cremar l'altar barroc i es va trencar la Maredeú en quatre trossos; d'aquests fets es van salvar les pintures del cambril i les baranes del cor. El 1947, mossèn Joan Orriols, va aconseguir iniciar les obres de restauració. L'any 2009 s'han realitzat obres de reparació de la teulada de l'església. És BCIL, inclòs en el catàleg de les NNSS aprovades l'any 1988.
- Jardins Artigas: L'estiu de l'any 1.992 s'inicià la primera gran restauració a càrrec de la Càtedra Gaudí, a través d'un projecte pensat per actuar en la totalitat de la superfície que ocupa els jardins. En la primera fase, a partir del mateix estiu del 1992, es va actuar en el reforç de l'estructura del pont d'arc de volta d'escala, en algunes baranes que imiten troncs, es realitzaren diverses proves, i es treballà en tota la part superior del jardins inclosa la glorieta, i després, la part lateral de la font de la cascada. Dos anys més tard es va continuar amb el reforç dels pilars del pont dels Arcs, després es restaurà la part superior del pont i es referen totes les escultures dels jardins.

En els darrers anys s'ha treballat sobretot en les flors i plantes, substituint-ne algunes. S'han obert els Jardins al públic. I les darreres actuacions han consistit en dotar d'espais destinats a serveis per als visitants, com sanitaris i un espai de recepció dels visitants, i de venda d'entrades i records. S'han declarat BCIL, en aprovació en ple del Consell Comarcal el 25 de març del 2.009.

- **Arxiu Municipal de la Pobla de Lillet:** El fons de l'Arxiu Municipal de la Pobla de Lillet es va organitzar, classificar i inventariar entre el novembre de l'any 1998 i el 26 de febrer del 1999, per part d'Albert Rumbo i Xavier Pedrals, arran de la petició feta per part de l'Ajuntament a la Diputació de Barcelona. Amb certa regularitat es realitzen tasques de posada al dia de la nova documentació generada.
- **Pou de gel:** Als anys 80 es va realitzar entre diferents persones una actuació de neteja de l'estructura. Ramon Coromines va realitzar un estudi i un aixecament planimètric l'any 1988, publicat a l'Erol núm. 24.

5.3.- Equipaments i activitats patrimonials.

La Pobla de Lillet compta amb alguns equipaments vinculats al patrimoni i diverses activitats en relació al patrimoni organitzades des de l'Oficina de Turisme. A més però disposa un conjunt d'equipaments de caire més cultural i/turístic.

- **Arxiu Municipal.** Està ubicat a l'edifici de l'Ajuntament. Ocupa bàsicament dues sales, una a la planta baixa i una altra a la planta primera. L'any 1999 es van dur a terme una intervenció d'ordenació, classificació i catalogació de l'Arxiu per part de Xavier Pedrals i Albert Rumbo seguint la normativa proposada pel Servei d'Arxius de la Generalitat de Catalunya i dins el programa d'Arxius de la Diputació de Barcelona.

-**L'Oficina de Turisme de la Pobla de Lillet.** L'Oficina està ubicada a un petit edifici situat al parc Xesco Boix, al costat de l'aiguabarreig de l'Arija amb el Llobregat. L'edifici és una antiga pallissa, avui reconvertida en equipament. A més de les funcions pròpies d'una oficina de turisme, també s'ofereix el servei de visites a diversos monuments i indrets: el Monestir de Santa Maria de Lillet, Sant Miquel de Lillet, església parroquial de Santa Maria de la Pobla de Lillet, nucli antic de la Pobla de Lillet, Santuari de Falgars i Jardins Artigas.

-**Jardins Artigas.** Els Jardins Artigas són de titularitat privada, però estan cedits a l'Ajuntament, qui els gestiona a més d'encarregar-se de les obres de recuperació i

restauració, així com del manteniment habitual dels jardins, de les instal·lacions i serveis, així com de la dotació de la infraestructura necessària per a fer-los visitables. Les tasques de gestió de les visites i del servei de guies, així com la recepció i informació dels visitants, venda d'entrades i de records se'n fa càrrec la mateixa Oficina de Turisme de la Pobla de Lillet.

-Ferrocarril turístic de l'Alt Llobregat. Aquesta infraestructura i recurs turístic és propietat de Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya. També se l'anomena tren del ciment. Té origen a l'estació de la Pobla de Lillet (antigament coneguda com "l'empalme") situada a peu de la carretera de Guardiola, pocs quilòmetres abans d'entrar al nucli urbà; una parada dins el nucli urbà de la Pobla, una altra aturada als Jardins Artigas, i finalitza el trajecte a l'antiga fàbrica de Ciment del Clot del Moro (Asland), avui dia Museu del Ciment (és una secció del Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya). El trajecte es pot realitzar en el sentit que es vulgui. És dona servei entre setmana santa i octubre, durant el primer període fins Sant Joan i en el mes d'octubre només circula durant els caps de setmana, a l'estiu funciona diàriament.

-Exposició "Ferrocarrils secundaris, industrials i turístics a la vall del Llobregat". És una exposició permanent ubicada en la nau del costat de l'estació La Pobla de Lillet del Ferrocarril turístic de l'Alt Llobregat. La mostra compta amb diverses peces relacionades amb la temàtica de l'exposició "Ferrocarrils secundaris, industrials i turística a la vall del Llobregat" (tot i que també hi ha exposades algunes peces d'altres punts de l'Estat espanyol), bàsicament locomotores i vagons, junt amb algunes altres peces complementàries com per exemple una màquina d'imprimir bitllets de cartró. A més dels corresponents plafons explicatius de cada peça, hi ha un seguit de panells on es tracten diferents temàtiques relatives als ferrocarrils industrial, secundaris i turístics. L'accés a l'exposició és gratuït.

-Xarxa de senders: camins ramaders, GR 4, PR C-52, GR 241.

-Altres equipaments municipals i privats:

·Refugi lliure del Xalet del Catllaràs.

·Refugi d'Ardericó.

·Casa de Colònies La Sala.

·Àrees de lleure: zona de la pineda (disposa de taules i bancs), àrea de Falgars (disposa de barbacoes).

·Miradors: de Falgars, del Roc de la Lluna.

·Altres equipaments de què disposa el municipi: Centre Cívic-Cultural (Antic Hospital) on hi ha diferents infraestructures i hi tenen seu diverses entitats, Teatre el Casal, Llar del Pensionista i sala La Flor, CEIP Lillet a Güell, i Bibliobús.

·Càmping l'Espelt.

·Cases de Turisme rural: Masia Sarga, El Castell (antiga rectoria, a dins el nucli urbà)

·Hostals i pensions: Cal Periques, Hostal Cerdanya, Hostal Santuari de Falgars.

5.4.- Estructura del patrimoni cultural de la Pobla de Lillet

L'elaboració del mapa permet tenir una eina de treball interessant per tal de tenir una visió global del patrimoni del municipi. En aquest sentit s'ha d'entendre i valorar el mapa en tot el seu conjunt, tant els elements documentats en les fitxes com els elements no fitxats. Recordar a més que estem davant una eina oberta, fet especialment interessant per tal de poder incorporar aquells nous elements que es cregui necessari.

A mode de síntesis, remarcar que en l'ampli conjunt patrimonial de la Pobla de Lillet destaquen d'una banda el patrimoni immoble, amb un ampli ventall de béns d'aquesta tipologia, dins la qual a més hi trobem una gran versatilitat d'elements; d'altra banda, també sobresurt el conjunt de patrimoni immaterial, conformat essencialment per les manifestacions festives, les quals continuen plenament vives i actives, fet que denota un arrelament d'aquestes al territori i paral·lelament una forta vinculació dels poblatans i poblatanes vers aquestes.

A tall de conclusions aportem un seguit d'apartats que engloben diferents categories d'elements patrimonials. Apartats que venen a ser una mena de sumari que reflecteix el patrimoni existent al municipi, i que a la vegada ens parla de trets identitaris i testimonis del lloc. Cal apuntar que es poden establir molts i diversos apartats, i que alguns elements poden veure's inclosos en més d'un per les seves pròpies característiques, i de la mateixa manera no tots hi queden englobats, ja que s'han d'entendre com a grans eixos patrimonials del municipi.

-Les masies.

Es tracta d'un conjunt patrimonial molt destacat en el municipi, d'una banda perquè en suposa un elevat nombre d'elements fitxats, uns 41 fora del municipi i 3 més a dins el nucli urbà. A més d'unes quantes no fitxades que, en general, es tracta de runes poc visibles, en molts casos tant sols en queden unes traces quasi desaparegudes, però de les que es conserva el topònim i el coneixement de la seva ubicació.

Són un tipus d'immoble que ens parla d'una tipologia d'ocupació del territori que ha estat característica del municipi fins a l'actualitat, moment en que aquest model d'hàbitat dispers és quasi testimonial, o si més no, com a vivenda habitual es troba en un clar retrocés. La destacada presència d'aquestes masies ens testimonia la importància de l'activitat agrícola i ramadera al municipi.

Les masies són un element que cal valorar en tota la seva dimensió, ja que a més de l'edifici principal, la casa, en la que també hi trobem espai per al bestiar, per al magatzem, compten amb pallisses, corts, i altres espais, que tot en el seu conjunt conformen la masia. És aquest conjunt, associat a les terres que té al voltant, on es situen les pastures, com i on són els camps de conreu, etc, que aporten informació referida a les activitats que s'hi duen a terme, a l'aprofitament dels recursos, quin tipus de ramaderia i agricultura és la característica del lloc, com han anat evolucionant, etc.

Constructivament les masies mostren un tipus d'arquitectura molt particular ja que no n'hi ha dues iguals. Pel que fa a la casa pròpiament es pot parlar d'un seguit de característiques comuns, com poden ser l'orientació de l'edifici, la presència de determinats espais i la distribució interior d'aquests en cada planta, però cadascuna d'elles és diferent. Dins dels trets comuns, es compta amb diversos estudis que han analitzat les masies a nivell de tot el territori català establint uns grans grups tipològics; dins d'aquests però, és interessant anar establint i coneixent aquells trets característics i diferenciadors de cada territori concret, ja que analitzant-les de manera específica afloren trets distintius de cada zona.

En el cas de la Pobla de Lillet ens trobem davant d'un territori del Pre-Pirineu amb unes característiques pròpies que es reflecteixen en l'arquitectura, tal i com ja es produeix en la gran majoria del territori muntanyenc, no hi ha un gran nombre de grans cases pairals, aquestes són més típiques de la plana, tot i així sempre n'hi ha algun cas, a la Pobla hi trobem per exemple la masia del Bruc, edifici de grans dimensions amb la seva àmplia eixida afegida a la façana principal, la sud. Les masies de la Pobla en general mostren una arquitectura molt més rústica, exceptuant algun cas, l'acabat exterior de les parets no mostra revestiments, és la pedra més o menys treballada amb un senzill rejuntat, en els elements de càrrega destaca una més àmplia utilització de pilars en edificis que per les seves dimensions seria més habitual trobar-hi murs de càrrega, és molt habitual la utilització de fusta en les llindes de finestres i en algunes altres obertures, etc.. Caldria anar observant aquells trets específics de la zona, generalment també s'identifiquen característiques constructives pròpies de cada període cronològic.

Des del punt de vista cronològic, i a grans trets, es compta amb un seguit de masies d'origen medieval, algunes es degueren abandonar arran de les crisis i dificultats del segle XV, d'altres que han perviscut no sempre és identificable l'estructura de cronologia medieval ja que en la seva evolució constructiva, els canvis i modificacions posteriors que han patit, han esborrat en alguns casos les estructures originàries. També es compta amb un seguit de masos bastits en època més moderna, als segles XVII, XVIII i XIX, arran de l'augment demogràfic que també va afavorir l'increment de població en l'àmbit rural, evidenciat constructivament amb importants ampliacions a les masies existents, així com la construcció de noves.

-Patrimoni medieval.

Un dels trets característics de la Pobla de Lillet és el patrimoni d'origen medieval. Com a característica particular tenim el fet que el poble sigui una vila de nova fundació arran de la carta de població i franqueses atorgada el 1297 pels senyors de Mataplana. Així, la Pobla de Lillet com a tal és d'origen medieval, i tot i que en aparença dins el nucli antic de la vila no siguin visibles edificis d'aquest període, cal tenir molt present aquest fet per a les actuacions que es duen a terme en l'àrea del casc antic, ja que es poden conservar elements del període fundacional en els edificis i en el subsòl. En aquest sentit si que es pot parlar de la traça urbanística originària, clarament identificable en determinats carrers; també és perceptible la delimitació que degué conformar el recinte emmurallat, del qual tot i que es creu que amb l'enderrocament de les cases del carrer Jussà situades arran de riu es va eliminar una part molt important del testimoni d'aquell recinte, poden quedar encara algunes restes avui amagades. A més cal tenir present que la delimitació del recinte pel costat més nord, pot encara conservar-se resguardat i cobert per elements i estructures posteriors.

Paral·lelament, formen part d'aquest període altres elements molt destacables i que formen part d'un conjunt patrimonial de primer ordre, molts d'aquests elements junt amb les restes del recinte emmurallat corresponen als elements que compten amb un grau de protecció més elevat, BCIN i BCIL. Com a elements patrimonials medievals compta amb el pont gran o pont vell, el castell de Lillet, el monestir de Santa Maria de Lillet, Sant Miquel de Lillet, Santa Cecília de Riutort, el Santuari de Falgars. D'aquests béns cal dir que la majoria són plenament d'origen medieval, alguns potser fins i tot poden tenir restes anteriors, i molts d'ells presenten ampliacions, reformes i modificacions importants d'èpoques posteriors, les quals però no li fan desmerèixer el

seu passat medieval. Pertoca afegir també, que el municipi conserva elements mobles d'aquest període, la Majestat de Santa Maria de Lillet, la lipsanoteca de Santa Maria de Lillet (conservada al Museu de Manresa), i la Marededéu de Falgars (d'estil gòtic). A més, el municipi també compta amb altres elements com són diverses masies d'origen medieval.

-Patrimoni religiós.

El patrimoni religiós, en aquest cas, pot resultar repetitiu ja que molts dels elements que s'han esmentat a l'apartat anterior conformen també aquesta categoria. Així, doncs, els elements més rellevants que d'aquesta tipologia són els següents:

- Monestir de Santa Maria de Lillet
- Sant Miquel de Lillet
- Santa Maria de la Pobla de Lillet
- Santa Cecília de Riutort
- Santuari de Falgars
- Lipsanoteca de Santa Maria de Lillet
- Majestat de Santa Maria de Lillet
- Marededéu de Falgars

Tal i com ja s'ha esmentat els elements immobles que conformen aquest llistat destaquen perquè són elements que per les seves característiques han estat protegits com a BCIN o BCIL.

Conformen part també del patrimoni religiós, o hi estant vinculats d'alguna manera, un seguit d'altres elements que han estat fitxats i que dins aquest apartat potser no són tant rellevants però que és interessant citar: Local Parroquial (Antiga Rectoria), Teatre Casal Catòlic, Capella de Sant Antoni, Capella de la Marededéu dels Dolors, Arxiu parroquial de Santa Maria de Lillet, Diada de Sant Marc, Diada de Sant Isidre, el pessebre vivent, rellotge de sol de Falgars, i església del Roser.

-Patrimoni industrial i miner.

En la categoria de patrimoni industrial i miner hi trobem un elevat nombre d'elements inventariats i probablement també uns quants de no fitxats. La Pobla de Lillet és un municipi amb un ampli territori rural en el qual la ramaderia i paral·lelament l'agricultura hi ha estat estretament molt vinculades. Cal però tenir present que l'activitat manufacturera hi ha tingut un pes molt rellevant, ja que tradicionalment ha

estat vinculada a aquesta vila; en el nucli nascut arran de la carta de població així s'hi documenta ja des d'almenys el segle XV. Històricament doncs s'ha elaborat i treballat la llana, i els productes derivats; arribant a ser un centre capdavanter a la Catalunya del segle XVIII, sent la tercera potència del territori català. En aquest període aquesta activitat va ser prou intensa com per aportar un nombre de nous pobladors que va anar creixent paral·lelament amb el volum industrial, passant quasi a duplicar la població entre els anys 1842 i 1860. Aquest potencial es va anar adaptant i transformant a les noves tecnologies i als canvis que s'anaven produint arreu. No hem d'oblidar que fins a inicis del segle XX, la Pobla de Lillet era una vila amb males comunicacions, fet però que no va frenar l'activitat industrial. Així, a finals del segle XIX i inicis del XX es van anar transformant les fàbriques tèxtils amb ampliacions o fent noves construccions que acabarien donant com a resultat les grans fàbriques tèxtils dedicades al cotó; activitat clau d'aquest període i que amb les seves oscil·lacions va anar perdurant fins a la crisi del tèxtil dels anys 80-90, quan es va començar a reduir el volum de producció d'una manera definitiva. Avui dia la majoria d'aquestes resten tancades.

A més de la indústria tèxtil el municipi ha estat vinculat a l'explotació d'altres recursos que ofereix el territori, com és el cas de la pedra calcària per fer ciment i el carbó. En aquest sentit trobem el cas més emblemàtic de sinergies en la fàbrica de ciment Asland, pertanyent al veí municipi de Castellar de N'Hug, però la qual va significar un important impuls per a la Pobla. Aquesta a més, va comportar el posar en actiu les explotacions mineres de carbó, sobretot al Catllaràs, comportant una transformació importantíssima del territori, obertura de les mines, construcció de les infraestructures necessàries al peu de les mines, a més de telefèrics, i diferents xarxes de ferrocarril miner. A la vegada també hem de parlar del ferrocarril, construït per la fàbrica Asland per donar sortida al material produït, així com per transportar el carbó. En referència a les mines, avui dia encara resten un nombre importantíssim de vestigis d'aquelles explotacions, el ferrocarril des de ja fa uns anys que s'ha recuperat i que dona servei turístic. També resultat de l'activitat industrial i vinculats a aquesta comptem amb dos elements molt particulars al municipi de la Pobla de Lillet, els jardins Artigas, construïts per l'empresari Joan Artigas, propietari de la fàbrica del mateix nom, Ca l'Artigas; realitzats com a jardí particular a inicis de segle XX, en plena activitat industrial. L'altre element a esmentar és el Xalet del Catllaràs, destinat a albergar els enginyers i tècnics de les mines. Ambdós elements patrimonials estan vinculats a més, a la figura d'Antoni Gaudí.

-Fàbriques:

- Ca l'Artigas
- Cal Pujol
- Cal Costa
- Fàbrica de Xocolats Fàbregas
- Els canals de rec i industrials

-Mines:

- Mina del Castell de la Vila
- Mina del Montraveta
- Mina del Serrat Pinós o de l'Artiga de Capdevila
- Mina del Teixó
- Mina del "Cable" i restes del telefèric
- Mina vora el Xalet
- Mina i pou d'Arderiu
- Mines del Bac del Calet o Font Freda
- Mina del "Moreno"
- Pou del "Moreno"
- Mina del Cisquetó
- Mina "Concepción"
- Mina del Rotllan

-Altres elements vinculats a aquesta tipologia de patrimoni:

- El Ferrocarril turístic de l'Alt Llobregat
- Xalet del Catllaràs

-Patrimoni natural.

Tal i com ja ha anat apareixent en diversos apartats d'aquest estudi, el patrimoni natural de la Pobla de Lillet està encapçalat per l'espai protegit PEIN Serra del Catllaràs, junt amb un seguit de zones protegides a les Normes Subsidiàries (moltes de les quals es troben dins el PEIN). El municipi compta amb un entorn natural privilegiat i protegit, en el cas del Catllaràs per les seves particularitats geomorfològiques essent un massís calcari amb un relleu molt accidentat, així com per la interessant biodiversitat en fauna i flora, de la que en destacat la flor de neu, algunes comunitats rupícoles molt relictuals, i

el cèrvol i el gall fer. Aquest marc compta a més amb una xarxa de pistes forestals i senders que permeten l'accés a zones o punts d'especial interès, entre els quals cal destacar el Santuari de Falgars i el seu mirador, el Xalet del Catllaràs, el mirador del Roc de la Lluna, com a punts d'accés més fàcil. Com a altres llocs d'interès podem citar el gorg de la lleona, la Roca Forcada, la zona de Montclús, la zona del joc de la pilota i entre les diferents roques que l'envolten el de la Marededéu, el Pla de Sant Cristòfol, el Prat Xispedor (o també pronunciat Gespador), la font del Prat Xispedor, la Font Assedegossa, etc. Els diversos senders que hi transiten permeten gaudir del territori d'una manera més propera i respectuosa amb l'entorn.

Pel que fa a la resta del territori que no forma part del PEIN, però que conforma un entorn natural igualment interessant, i part del qual, com ja hem dit, està protegit per les NNSS, trobem zones d'interès com la Font del Bisbe, l'àrea d'horts situats a llevant del barri de les Coromines des de la font del Marge (zona d'interès) en direcció al monestir, els horts del nucli situats al peu de l'Arija; altres àrees en contacte amb el nucli urbà, com són el bosc de Ventaiola amb les grans sequoies i la font del roure, i el bosquet dels pins de Ca l'Artigas. Recordar que entre les zones protegides a les normes subsidiàries trobem un seguit de zones de protecció de prat de muntanya, la majoria situades entorn a les diverses masies que hi ha disperses pel territori (dins i fora del PEIN), i de les quals podem destacar la zona del nord de Puig-Castellar, la de l'Espelt, Vallfogona, Arderiu, Ardericó, el Junyent, Montclús, el Boix, l'àrea nord de Les Comes, el Bruc i Carbonells; a més d'un seguit de zones de protecció de conreus situats en una àrea propera de diverses masies.

Paral·lelament no podem oblidar d'esmentar com a patrimoni natural l'important presència d'aigua al municipi (tractarem específicament en un apartat a part) com són el Llobregat, l'Arija, i un llarg nom de rius, rieres i torrents que circulen per aquest territori.

A més de la vessant més estrictament naturalista, també cal valorar i analitzar l'entorn natural des d'una perspectiva històrica i d'evolució del paisatge, ja que es tracta d'un territori subjecte a una forta i intensa antropització al llarg dels anys, i que ens dóna molta informació sobre la seva evolució i modificació. D'una banda, l'existència d'un bon nombre de masies, moltes de les quals avui abandonades, ens donen informació de l'acció realitzada sobre el territori, els camps de conreu, les àrees de pastures, l'entorn d'aprofitament silvícola, els recursos hídrics de cada mas, entre d'altres. A més de l'aprofitament dels recursos que ofereix l'entorn natural de manera tradicional al llarg

de molts segles, evidenciat en vestigis que avui dia resten molt amagats enmig de la massa forestal, i com és el carboneig, i de manera més genèrica l'activitat forestal, a més d'altres tipus d'accions com la recol·lecció de fruits o herbes medicinals, la caça, etc. De la mateixa manera, no podem deixar d'esmentar l'explotació dels recursos minerals, en aquest cas del carbó. Activitat que va marcar un període molt concret, bàsicament la primera meitat del segle XX, amb la posada en actiu d'un gran nombre de galeries, i la gran transformació paisatgística que això va comportar, amb la construcció d'infraestructures molt diverses, com grans dipòsits per emmagatzemar el mineral, construccions destinades a tallers o altres serveis, edificis com el Xalet del Catllaràs per albergar els enginyers i tècnics, la cantina, l'estructura de les mateixes boca-mines, grans xemeneies on s'instal·laven màquines de vapor, diverses xarxes de ferrocarril que transportaven el mineral en vagonetes des de l'interior de les mines fins als magatzems, diversos telefèrics, etc.

-L'aigua.

La Pobla de Lillet és un municipi caracteritzat per la important presència d'aigua en el seu terme; són nombrosos els rius, rieres, torrents i recs que circulen i modelen el seu territori. Els més coneguts i destacables el riu Llobregat, l'Arija, el Regatell, el Riutort, la Sois, el Roquerol, i rec de Junyent, entre d'altres. També pren una significació especial pel fet que la vila està construïda a redós del riu Llobregat, en l'indret on se li uneix d'una banda el riu Arija i de l'altra el Regatell.

Són molts i diferents els aspectes que es poden tractar, i que aporta la presència d'un recurs natural tant important com és l'aigua:

- Per si mateix cadascun dels sistemes hídrics suposen la presència d'una determinada biodiversitat que li és característica, tant a nivell faunístic com de flora, i que aporta una riquesa específica al patrimoni natural.

- La presència d'aquest conjunt de rius i rieres, ha permès històrica i tradicionalment l'aprofitament d'un seguit de recursos ben diferenciats. D'una banda, hem d'esmentar la pesca, activitat tradicional que, tot i que en aquest municipi potser no està massa documentada, però és innegable que ha format part de la història d'aquest. Actualment, a més és un esport que suposa un interessant recurs turístic.

- L'aprofitament de l'aigua per generar força hidràulica per usos industrials. La gran diversitat d'activitats de caràcter més artesà i d'altres ja més industrials, en funció del període històric, ha permès la instal·lació d'un ampli ventall d'activitats que n'han

aprofitat aquest recurs; a tall d'exemple podem parlar de molins fariners i/o escairadors, molins de pedra calcària per fer ciment, serradores, molins bataners, fàbriques tèxtils antigament dedicades a la llana i posteriorment al cotó, per fer funcionar turbines que generaven electricitat, etc. Tanmateix, aquest aprofitament ha comportat un seguit d'infraestructures, canals i rescloses, que consten com element a conservar en les normes subsidiàries, i que caldria mantenir.

·L'aprofitament de l'aigua per al rec d'horts també suposa la presència d'un seguit de canals de rec, considerats com elements a conservar junt amb els canals industrials. Així, doncs la presència d'aigua genera l'existència d'un seguit de zones d'horta, algunes de les quals també protegides en les normes subsidiàries, i que suposen una riquesa patrimonial molt destacable.

·Un territori amb aquest nombre de rius i rieres, especialment si el nucli urbà es troba construït en la confluència de tres d'aquests, ha implicat la necessària presència d'una infraestructura com són els ponts i palanques. Així, doncs, aquest municipi compta amb un important nombre de ponts dins el nucli urbà com el pont vell o gran (fitxa núm. 73), pont de la petita (fitxa núm. 74), pont de l'Ajuntament o del Magret (fitxa núm. 75), pont nou o de la carretera (fitxa núm. 79), passarel·la del cinema o de cal Massana (fitxa núm. 78), pont de Cal Costa, pont del Regatell; a més d'una gran quantitat d'altres ponts a fora del nucli urbà, i dels que destaquem el pont de Riutort o de l'Espelt (fitxa núm. 77), el pont de la carretera de Falgars, el pont de ferro (fitxa núm. 76), els ponts dels jardins Artigas o parc de la Magnèsia (fitxa del conjunt del jardins, núm. 131), passarel·la de la fàbrica de cartró, pont de Cal Pujol, pont de l'Arija, i d'altres.

·El municipi de la Pobla de Lillet compta amb gran nombre de fonts, d'entre les de fora el nucli podem destacar la font del Bisbe (fitxa núm. 135), la font del Roser, la font del guarda, la font freda, font del roure (dins la fitxa del Bosc de Ventaiola, fitxa núm. 134), font del Prat, font del Tornai, la font del Marge (fitxa núm. 150), la font de la Magnèsia als jardins Artigas (fitxa genèrica dels jardins, núm. 131), etc. D'altra banda, potser destaca més el gran nombre de fonts que es localitzen dins el nucli urbà, diverses de les quals estan documentades al segle XVIII (unes el 1840 i unes altres al 1885), i també molt característiques perquè algunes d'aquestes (les fitxades) són fonts amb un dipòsit de certa envergadura, mostrant una estructura arquitectònica interessant. Algunes de les fonts del nucli urbà són: la font de l'Amistat (al límit del nucli urbà, fitxa núm. 67), font del monument a Eusebi Güell, font de Sant Roc o de les Coromines (fitxa núm. 98), font

de Sant Isidre (fitxa núm. 99), font grossa (fitxa núm. 101), font Xica (fitxa núm. 100), font del Verger, font del Peirot, font de Can Tico, i d'altres.

-Elements singulars.

Dins el conjunt patrimonial poblatà cal fer una menció específica a un petit grup d'elements que podem considerar com a singulars, per les característiques particulars de cadascun d'ells. Actualment, dos d'aquests constitueixen el principal reclam turístic del municipi, i també s'estan convertint en uns recursos turístics molt rellevants a nivell comarcal. Es tracta del Tren turístic de l'Alt Llobregat (fitxa núm. 106), els Jardins Artigas o Parc de la Magnèsia (fitxa núm. 131), i el Xalet del Catllaràs (fitxa núm. 9). Als tres elements els uneix d'una banda el període cronològic, ja que tots ells van ser construïts a principis de segle XX, i d'altra banda, la seva vinculació amb el món industrial, ja que tots ells van venir donats per unes circumstàncies particulars lligades amb la indústria de principis de segle.

A grans trets podem establir una mica de seqüència històrica, al 1904 es va posar definitivament en funcionament la fàbrica de ciment Asland del Clot del Moro. Aquesta es proveïa de carbó procedent del Catllaràs, de les mines que la mateixa fàbrica havia posat en explotació. L'activitat minera va requerir de la construcció d'un edifici, el Xalet del Catllaràs (les obres s'iniciaren el 1902), per allotjar els enginyers, tècnics i altres treballadors de les mines. La paternitat d'aquest Xalet ha estat atribuïda a Antoni Gaudí, el qual era amic d'Eusebi Güell (empresari que havia promogut la construcció de la Fàbrica Asland). Sembla ser que Gaudí va fer dues o tres visites a la Pobla de Lillet per veure com anaven les obres del Xalet. En una d'aquestes visites, al 1.903, Gaudí es va allotjar a casa de l'empresari Artigas (amic de Güell), moment en el qual es creu que Artigas va aprofitar per demanar consell a Gaudí per construir un parc o jardins a la seva propietat, segons sembla Gaudí va fer uns esbossos per al disseny d'aquests jardins, els quals podrien ser l'origen dels futurs Jardins Artigas, que es van començar a construir el mateix any 1.903 i sembla que les obres s'allargaren fins al 1.910. Paral·lelament, Asland havia sol·licitat concessió l'any 1.906 per posar en funcionament un ferrocarril de via estreta, que circularia paral·lel a la nova esplanada que s'havia construït per fer la carretera de Guardiola a la Pobla de Lillet. Aquest ferrocarril havia de donar sortida al material que es produïa a la fàbrica de ciment del Clot del Moro, a més de facilitar el transport del carbó procedent de les mines del Catllaràs. Finalment els tràmits es van facilitar amb la decisió de crear un ferrocarril que a més donés servei

públic; el 1914 es posava definitivament en funcionament el tren secundari de Guardiola a Castellar de N'Hug.

-Jaciments arqueològics i àrees d'expectativa arqueològica.

No són molts el nombre de jaciments que com a tals s'han documentat en aquest estudi. Cal tenir present però, que a més dels jaciments inclosos com a fitxats i algun de no fitxat, trobem el pont vell que també consta com a jaciment, i al qual s'ha realitzat una intervenció arqueològica (està inventariat com a obra civil, ja que és un bé amb diverses tipologies de registres). Es creu necessari doncs, tenir en compte que el conjunt d'elements que són BCIN , el monestir de Santa Maria de Lillet, les restes del recinte emmurallat i el castell de Lillet, són també elements que per les seves pròpies característiques s'han de considerar com a jaciments, ja que a més, qualsevol actuació en el bé està subjecte a prèvia valoració de la Comissió de patrimoni, i especialment les actuacions en el subsòl i determinades actuacions en paraments requereixen de treball amb metodologia arqueològica. Seria interessant doncs valorar aquests monuments com a zones EPA, o sigui d'expectativa arqueològica, amb delimitació de l'àrea que pot ésser jaciment. En aquest sentit, és especialment necessari tenir aquesta figura específica en el bé denominat restes del recinte emmurallat, ja que mostra certa ambigüitat i imprecisió. Fa pocs anys es van realitzar obres importants de restauració de l'edifici on sembla que hi havia hagut emplaçat el castell-residència dels senyors de Mataplana; en aquella actuació hagués estat d'interès la realització una intervenció arqueològica en el seu subsòl i almenys un estudi històrico-arquitectònic dels seus paraments, per tal de valorar l'existència de possibles restes de l'edifici originari, el qual consta citat específicament en la fitxa de protecció del bé. Així, doncs, encara que no sigui zona EPA, cal tenir molt present que aquelles zones que puguin ser traça de la muralla, caldria prèviament a qualsevol actuació fer-ne una valoració específica i si es determina, els estudis corresponents.

-Festes i tradició.

La categoria de patrimoni immaterial correspon a la segona tipologia en nombre d'elements inclosos en les fitxes, aquest fet per si mateix ja fa que aquest conjunt sigui destacable i calgui remarcar-ne el pes patrimonial que té dins el municipi. Moltes de les manifestacions festives a més constitueixen un clar reclam turístic pel municipi. En aquest sentit entre els elements inventariats hi ha un seguit de festes que són

intrínsecament més locals, però compta amb un seguit d'altres mostres que són un clar atractiu que atrau visitants de la comarca i de fora; entre aquestes les més significatives són el Festa del bolet, el Mercat medieval, l'Open internacional d'escacs, Diada de Sant Marc a Falgars, Festa Major de Cinquagesma especialment el dia que es fa la representació de la Dansa de Falgars. La presència de nombrosos visitants en aquestes festes és un clar testimoni que aquestes gaudeixen de l'interès del públic i que a més es saben publicitar de manera efectiva. Així, doncs cal continuar apostant també per aquest recurs turístic.

- VILADÉS, R., PUNTAS, J. (1998: 45-46). "Restauracions arquitectòniques al Berguedà: La masia de *El Bruc* i el pont d'*Alfar*", a *L'Erol*, núm. 11. Berga.
- VILADÉS, R. (1997: 9-12): "700 anys de la carta de poblament i franqueses de la Poble de Lillet". *L'Erol*, núm. 53, primavera 1997.
- VILAR, J.M. (1997: 31-32): "Els arxius musicals de Josep Cristòfol i de Joan Capdevila". *L'Erol*, núm. 53, primavera 1997.
- VV.AA. (1981) "Gran geografia Comarcal de Catalunya", vol. 2, El Berguedà, Barcelona.
- VVAA. (1985): "Catalunya Romànica. XII. El Berguedà", Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- VVAA. (1989:187-201): Recerques històrico-arqueològiques al Berguedà, 1983-1986: Església de Sant Vicenç del Rus. Església de Santa Eulàlia de Gironella. Pont Vell de la Poble de Lillet. Col·lecció Quaderns científics i tècnics de restauració monumental, 1. Àrea de Cultura, Servei del Patrimoni Arquitectònic, Diputació de Barcelona, Barcelona, 1989.
- VV.AA. (1990). "Catàleg de Monuments i Conjunts Històrico-Artístics de Catalunya", Direcció General del Patrimoni Cultural, Servei del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya, Barcelona.
- VV.AA. (1994:137-141). "Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya. El Berguedà", vol.5, Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- VVAA. (1997): "La Poble de Lillet. 700 aniversari de la carta de poblament i franqueses". *L'Erol*, núm. 53, primavera 1997.
- VVAA. (2003:126-127): "Arquitectura, III. Dels palaus a les masies", *L'Art Gòtic a Catalunya* Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- VVAA. (2000): "El Catllaràs, una serra singular". *L'Erol*, núm. 67, hivern 2000.
- VVAA. (2008:32-36,358): Ponts de la província de Barcelona. Comunicacions i paisatge. Diputació de Barcelona, Barcelona.
- ZAMORA, F. (1973: 95-97): *Diario de los viajes hechos en Cataluña*. Curial, Barcelona.